

**ע"פ 8729/20 - יוסף כהן נגד מדינת ישראל, שמעון מיכלי, אוהד
מיכלי, עודד מיכלי, מיכל מיכלי**

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לעערורים פליליים

ע"פ 8729/20

לפני:
כבוד המשנה לנשיאה (בדימוס) נ' הנדל
כבוד השופטת ע' ברון
כבוד השופט ג' קרא

המערער: יוסף כהן

נ ג ד

המשיבים:
1. מדינת ישראל
2. שמעון מיכלי
3. אוהד מיכלי
4. עודד מיכלי
5. מיכל מיכלי

ערעור על פסק דיןו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד
ימים 09.11.2020 בת"פ 26271-07-16 שנייתן על
ידי כבוד השופט מ' ברנט

תאריך הישיבה: ב' בטבת התשפ"ב (06.12.2021)

בשם המערער:עו"ד אופיר סטרשנוב;עו"ד תהילה בינו;
עו"ד שירה מוהר

בשם המשיבה 1:עו"ד ענת גרינבאום

בשם שירות המבחן למבוגרים: גב' ברכה ויס

עמוד 1

המשנה לנשיאה (בדים) נ' הנדל:

הסוגיה המשפטית שניצבת במרכז תיק זה עניינה היקף החובה שטילה העבירה של "הפקרת אחרי פגעה" על נהג. המערער היה מעורב בתאונות דרכים. הוא עצר בזירת התאונה וראה כי כוחות בטחון והצלה נמצאים במקום, ובשלב מסוים המשיך בדרך מוביל לגשת לאנשי משטרת. זהו רובד אחד של ההליך. רובד נוסף ועמוק יותר עוסק בתפר שבין לשון חוק לתקליות. ערכאה קמא, ובעקבותיה המדינה, ביקשו לפרש את עבירות הפקרת בההתאם לתקליות שונות שלא שהוכרו בפסקת בית המשפט. הקושי המרכזי בעמזה זו נועז בכך שלפרשנות זו אין ذכר בלשון עבירות הפקרת. קושי נוסף נוגע לתכליות ההסדר כפי שהוכרו בפסקות שונות, שעמדו בסיס הרשות המערער. ברם, מקורה של הכרה זו הוא, ככל הנראה, בעיות שהשתרשה בעבר במספר פסקי דין. טענה זו חריפה היא, אך כפי שנראה - כך עולה מניתוח זהיר של השתלשלות פסקי הדין בסוגיה. נפנה לבאר את הדברים בהרחבה.

א. העובדות, פסק הדין והטענות

1. המערער הורשע לאחר שמיעת הוכחות בעבירה של הפקרת אחרי פגעה, לפי סעיף 64א(ג) לפקודת התעבורה [נוסח חדש] ("הפקדה"). בנוסף לכך הורשע בעבירות של שיבוש מהלכי משפט והשמדת ראייה.

על פי העובדות שנקבעו בהכרעת הדין (ת"פ 16-07-26271, כב' השופטת מ' ברנט) - שאימצה את מרבית העובדות שפורטו בכתב האישום המתוקן - בשנת 2016 היה המערער מעורב בתאונות דרכים קטלניות, שהייתה "בלתי נמנעת" ולא נגרמה באשמתו. במהלך נסיעתו בכביש 6 הוא פגע בהילה מילוי נחמן ז"ל, שעדמה באותה עת על הכביש ועסקה בחילוץ והצלת בני משפחתה מרכיב המשפחה, שעמד לצד השמאלי של הכביש ופלט עשן לאחר שנפגע בתאונה קודמת. כתוצאה מפגיעת רכבו של המערער נהרגה המנוחה. המערער חש כי רכבו פגע בעצמו, עצר לצד הימני של הכביש וחזר לאחור למקום התאונה. שם פגש שני עדין ראייה לתאונה ושוחח עמו, ובשלב זה הבין כי פגע במנוחה. הוא לא שיתף את העדים בקשר שהוא זה שפגע בה. העדים הזמינים אמרו לו לזרה בנסיבות של המערער. האחרון אף חזה את הכביש עד למקום עמידת רכבה של המנוחה, ונכח במקום התאונה בעת שהגיעו אליו סייר של כביש 6, כוחות מד"א ואיש משטרת בכיר. בסך הכל שבה המערער בזירה - לפי דוח האיתורן שהתקבל כראייה - 24 דקות, ועצב את הזירה כעשר דקות לאחר הגעת האmbulans למקום ולאחר שהכביש כבר נחסם. בית המשפט המ徇ז הוסיף וקבע כי המערער עזב את מקום התאונה הוואיל וחוקר המשטרה החלו לגבוט עדויות, והוא היה מעוניין להסתיר את מעורבותו בתאונה. לאחר שעזב את זירת התאונה, נסע המערער ל██וננות רכב שבבעלותו וניקה את הרכב במטרה להעלים ראיות ולשבש את מהלכי המשפט. לאחר מכן נסע לתחנת משטרת ודיווח על כך שררכב אחר פגע ברכבו בעת שנסע בכביש 6.

עובדות אלה נקבעו לאחר שבית המשפט המ徇ז שמע עדים רבים, בהם גם עדין ראייה במקום התאונה ועדויות מומחים משנה הצדדים. בעקבות קביעת מהימנות העדויות וניתוח מכלול הראיות, נדחתה גרסת המערער לפיה לא פגע כלל במנוחה ולא ניסה לשבש את החקירה, והוא הורשע, כאמור, בעבירות של הפקרת אחרי פגעה, שיבוש מהלכי משפט והשמדת ראייה. הרשעה בעבירות הפקרת התבבסה על שני נזכרים מרכזים - עובדי ניוז ומשפט. הנדבר העובדתי הוא כי המערער לא נשאר במקום התאונה בעת שהחלו השוטרים לגבוט עדויות מהנוחים, ולא מסר לשוטרים את פרטי ומספר להם על היותו הנהג שמעורב בתאונה. הנדבר המשפטי הוא האופן שבו פירש בית המשפט המ徇ז את עבירות הפקרת. פרשנות זו הتبססה על כך שלפי הפסיקה, עבירת הפקרת לא נועדה רק להבטיח כי נפגע תאונה

יזכה לעזרה המידית והאפקטיבית ביותר לאחר התאונה, אלא יש לה תכליות נוספות והמרכזיות של הושתת עצמה לנפגע, יש לעבירה עוד שתי תכליות נוספות, שכונו בפיסיקה "תכליות משנה" או "מטרות משנה": אחת, עבירות הפקרת נועדה גם למניע מנוגג מלהתחמק מאחריותה לתאונה. שנייה, אחת ממטרות העבירה היא להקל על יכולתן של רשות אכיפת החוק לברר כיצד נגרמה התאונה וכי אחראי לה (ראו ע"פ 9628/09 שערבי נ' מדינת ישראל, פסקה 12 (1.3.2012)). תכליות המשנה הן שהובילו את בית המשפט המחווי לקבוע כי המערער עבר עבירת הפקרת בכיר לחוקרי המשטרה או לגרום אחר על מעורבותו בתאונה, עקב רצונו לחמק מאחריות שהוא סביר שתוטל עליו.

בית המשפט המחווי גזר על המערער עונש מאסר בפועל לתקופה של 15 חודשים, מאסר מוותנה, פיצויים לבני משפחתו המנוחה, ופסילה מלקלבל או להחזיק רישיון נהיגה למשך 7 שנים. בהסכמה המדינה, ביצוע עונש המאסר עוכב עד להכרעה בערעור זה.

2. הערעור שלפנינו מופנה נגד הקביעות העובדיות שנקבעו בהליך קמא, ובעיקר נגד המסקנה המשפטית לפיה ניתן להרשי עבירת הפקרת נועדה על יסוד העובדיות שנקבעו. הטענה המרכזית של המערער היא כי אין בסיס בלשוני הפקדודה להרשעה בעבירת הפקרת, כאשר הרשעה מבוססת אך ורק על כך שהנאשם לא מסר את פרטי לחוקרי המשטרה ולא סיפר להם על מעורבותו בתאונה. לפי קו זה, העבירה שעובר אדם שלא מסר את פרטי לשוטר בזירת התאונה היא עבירה לפי תקנה 144(3) לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961 ("התקנות"), שהעונש הקבוע לצידה הוא 2 שנות מאסר - לעומת עונש של 14 שנות מאסר הקבוע מצד עבירת הפקרת שבאה הורשע המערער. עוד טוען המערער כי עבירת הפקרת לא נועדה לתקילת מעין זו, וכי לא ניתן להקש מפסק דין אחרים לעניינו. נתן גם כי החובה לדוחה למשטרה על מעורבות בתאונה פוגעת בזכותו לחסין מפני הפללה עצמית, כי לא התקיים במערער היסוד הנפשי הדרושים, וכי לא הוכח במידה הדרישה כי פעל לשבש את החקירה או אפילו כי הוא זה שפגע במנוחה. לבסוף טוען המערער כי נוכח נסיבות המעשה והעושה - יש להקל בעונשו: לקצר את תקופות עונשי המאסר והפסילה שנגמרו עליו, ולהפחית את סכום הפיצויים שהושטו עליו.

המדינה, מנגד, סומכת ידיה על פסק דין של בית המשפט המחווי - לרבות מסקנותיו העובדיות, והקביעות המשפטיות לעניין האחריות והעונש - אף כי טענותיה הועלן בנימה מסוימת יחסית. נתן כי אכן נוצר מעין פער בין לשון המשפט ותכליתה ה"מצהרת" של עבירת הפקרת, כפי שעהלה מלשונה ומהלכי החקיקה, ובין הפירוש הרחב שניתן לעבירה בפסקה. בנסיבות אלה סבורה המדינה כי ראוי להפסיק ולפרש את העבירה באופן רחב, כפי שנרג בcourt of appeal, אשר המدينة הוסיפה כי "המקרה דן, מחדך עד מאד את גבולותיה של הדרישה 'לעצורי' שבבסיס עבירת הפקרת, שכן אין חולק כי המערער עצר והמתין עד הגעת כוחות ההצלה ואף כוחות המשטרה... [עם זאת, המערער] לא עמד בדרישות תכליות המשנה - קרי לא סייע למשטרה בחקירת נסיבות התאונה ולא לקח אחריות למעורבותו בתאונה - כפי שנקבעו בפסקת בית משפט נכבד זה" (המבוא לעיקרי הטיעון מתעם המדינה). בנסיבות אלה הוסיפה המדינה כי "המשיבה תבקש מבית משפט נכבד זה להתוות, באופן דוקני, את גבולות הדרישה של חובת העצירה - האם עצירה ממשעה שהיא במקום או שעצירה כוללת את החובה של המעורב בתאונה לסייע לגורם האכיפה".

ב. דין והכרעה

3. המערער העלה טענות רבות נגד מצאי העובדה ומஹימנותו שנקבעו בהליך קמא. בנסיבות העניין לא מצאתי כי יש מקום לחרוג מן הכלל המושרש במשפטנו, לפיו לא בקהל תערער ערכאת הערעור במצאי המהימנות שמצויה הערוכה הראשונה ובקביעות העובדיות שקבעה. פסק דין של בית המשפט המחווי מקיים, בהיר ומפורט.

העדויות יותר הראיות מנותחות בהרחבה, ומסקנותיו העובדיות מנומקות, משכנעות וمبرסות גם על ממצאי מהימנות. אין אףוא כל מקום להתערב בהן. ניתן, אם כן, להגיא לעיקר - השאלה האם העובדות שנקבעו מבססות את העבירה של הפקלה אחרי פגעה.

.4. סעיף 64א לפקודת התעבורה קובע כך:

"(א) נהוג רכב המעוורב בתאונה שבה נפגע אדם, אשר היה עליו לדעת כי בתאונה נפגע אדם או עשוי להיות להיפגע אדם, ולא עצר במקום התאונה, או קרוב לו ככל האפשר, כדי לעמוד על תוצאות התאונה ולהזעיק עזרה, דין - מס' מס' שלוש שנים.

(ב) נהוג רכב המעוורב בתאונה שבה נפגע אדם, ולא עצר במקום התאונה, או קרוב לו ככל האפשר, כדי לעמוד על תוצאות התאונה, או עצר כאמור ולא הזעיק עזרה, דין - מס' שבע שנים.

(ג) נהוג רכב המעוורב בתאונה שבה נגרמה לאדם חבלה חמורה או שבת ג'ם, ולא עצר או לא הזעיק עזרה כאמור בסעיף קטן (ב), דין - מס' 14 שנים.

(ד) החליט בית המשפט להטיל על אדם עונש מס' מס' לפי סעיף קטן (ב) או (ג), לא יתנו צו מבחון, אלא מטעמים מיוחדים שיירשמו, ולא יטיל עליו מס' מס' על-תנאי בין כעונש יחיד ובין כעונש נוספת.

(ה) בסעיף זה, "הزعיק עזרה" - הושיט עזרה מתאימה בהתאם לנסיבות המקלה ולמקום התאונה, ובכלל זה, בהתאם לנסיבות המקלה, הزعיק את גופי החצלה המקצועים הנחוצים למקום התאונה, המתין ליד הנפגע עד להגעתם, דאג למניעת כל נזק נוסף לנפגע ככל יכולתו והגיע לנפגע עזרה ראשונה אם ביכולתו הגיעו על פי הכרתו".

לענינו רלוונטי סעיף (ג), שעוסק במקרה שבו נהג היה מעורב בתאונה שבה נפגע אדם וכתווצה מן התאונה נחלל הנפגע חבלה חמורה או נהרג, כבמקרים הוואיל והסעיף "שותק" ביחס לנקודת הנפשי של העבירה, מדובר בעבירה מחשבה פלילית, דהיינו נדרש מודעות של הנאשם ליסוד העובדתי של העבירה. כך בשונה, למשל, מסעיף (א) של העבירה, שעוסק במקרה שבו היה עליו לדעת", קלומר יסוד נפשי של רשלנות (ראו סעיף 19 לחוק העונשין, התשל"ג-1977). סעיף (ג) מחייב את הנהג המעוורב בתאונה, תוך הפניה לסעיף (ב), "לעצור במקום התאונה כדי לעמוד את תוצאותיה ולהזעיק עזרה". השאלה הפרשנית שמתעוררת בתיק זה היא האם הסעיף מחייב את הנהג הרכב למסור לחוקר המשטרת את פרטיו ולספר להם על מעורבותו בתאונה, גם במקרים שבהם فعل הכרחי עד להגעת כוחות משטרה ורופאיה. יזכיר כי לפי קביעותו של בית המשפט המחויז, עד לשלב שבו עזב המערער את מקום התאונה לא מיחסים פגם כלשהו למשומו. לא נקבע כי היה עליו לפעול באופן אחר מכפי שנרג בעת ששה במקומות, ושיהיה יכול להגיש סיום נוספים שלא הוגש. מוקד הרשות מציין בזאת זירת התאונה מבלתי שmaser לחוקר המשטרת את פרטיו ומספר להם על מעורבותו בה.

.5. ניתן להציג את השאלה המשפטית באופן הבא: האם החובה הקבועה בסעיף (ג) מכונת כלפי הנפגע, או גם כלפי המשטרת? על מנת לתרום את המחלוקת, סוגיה המשפטית היא האם סעיף 64 מחייב כי הנהג יחשוף את מעורבותו בתאונה בפני איש מרות. בנסיבות כי תקנה 144 לתקנות קובעת במפורש חובה זו. אף על פי כן, המחלוקת בעלת משמעות, גם מעשית, לנוכח ההבדלים בעונשים בין התקנה ובין החוק, כמו גם הכתם המוסרי שנלווה להרשעה בעבירות הפקלה. וכך נגענו לסלע המחלוקת בתיק זה.

עמוד 4

המעערר אוחז בלשון. על פי גישה זו, אין בסיס בנסיבות החוק לקבעה שהמעערר היה חייב להציג את עצמו בפני אנשי המשטרת כנוגה שהיא מעורב בתאונת. בית משפט קמא והמדינה בעקבותיו, לעומת זאת, אוחזים בתכליות העבירה. לפיכך, אחת מתקויות עבירות ההחלטה היא לאפשר לרשות אכיפת החוק לברר כיצד נגרמה התאונה ומהם האחרים לה. מחלוקת זו, שנסובה סביר סעיף 64א לפקודת התעבורה, רחבה ועמוקה יותר מגבולות הסעיף. מקובל בשיטتنا כי הפרשנות כוללת שני שלבים - לשונית ותכליתית. מה הקשר בין שני מרכיבים אלה? מהי האינטראקציה בין הבדיקה הלשונית והבדיקה התכליתית? האם הן שווות ערך, ובאיזה מידה - אם בכלל - האחת תלולה בשניתה? לשם מתן תשובה לשאלת הרחבה ולשאלה הנΚוודתית ביחס לסעיף 64א לפקודה, נדון בשני המושגים. נפתח בלשון, ואין זו בחירה מקרית.

ג. גבולות הלשון בדיון הפלילי

. 6. בפתח הדברים נקדמים מספר מיילים על פרשנות לשונית ופרשנות תכליתית בפליליים.

כל מושרש בשיטتنا הפרשנית הוא כי "גבול הפרשנות הוא גבול הלשון" (ע"א 1900/96 טלמציו נ' האופטופוס הכללי, פ"ד נג(2) 827 (1999)). "הכלל הבסיסי הראשון, הוא כלל הלשון, על-פיו על הפרשן ליתן ללשון הטקסט - ואם הטקסט הוא חוק, ללשון החוק - אך אותה משמעות שהוא יכול לשאת מבחינה לשונית" (אהרן ברק פרשנות במשפט - כרך שני: פרשנות החקיקה 81 (1993)). "אמת, טקסטינו מבctr הנכש עלי-ידי מיליון, אך לטקסט יש חומות שמעבר להן אין לו כל מובן" (אהרן ברק פרשנות תכליתית במשפט 147 (2003)). התהילה הפרשני אינו מסתיים בבדיקה הלשון, אך הוא מתחילה בה. כדי להכתר הילך כ"פרשנות" עליו לצאת מנוקודת המוצא הטקסטואלית, אחרת לא מדובר כלל בפרשנות. דברים אלה אמרו בitter שאות עת עסקיים בפירושן של עבירות פליליות. הסעיף הראשון בחוק העונשין קובע כי "אין עבירה ואין עונש עלייה אלא אם כן נקבעו בחוק או על-פיו". כאשר "פירוש" של עבירה אינו מצוי בתחום לשונה, הרי שהפירוש אינו נזכר כלל בחוק. זהו חלק מ"עקרונות החוקיות". העבירה - ولو עבירה מוצדקת מאי כמותה שתואמת לתכלית החוק - נוצרת בידי הפרשן ולא בידי המחוקק, בסתרה לכל המחייב עונשה על פי החוק בלבד. ונבהיר כי אין דומה לפרשנות ש"ממציאה" עבירה לפרשנות שמגדירה מהי עבירה מסוימת.

יש להציג כי ל"פרשנות התכליתית" - פניה לתקילת החוק על מנת לקבוע את פירושו - שמור מקום של כבוד בשיטתו, לרבות המשפט הפלילי. יש שאף נתן לה כתור הבקרה. הדגשת זו חשובה, שכן לעיתם נשמעת הטענה שפרשנות תכליתית מנוגדת לדין הפלילי; כי על בית המשפט להכריע בסוגיות פרשניות לפי שיקולים טקסטואליים בלבד; וכי הפרשנות התכליתית היא פיתוח פסיקתי שמנוגד לחוק העונשין ומוביל לעבירות חדשה של הפרשן ולא יציר החוק. התשובה לכך מפורשת בחוק העונשין עצמו. בסעיף 34א, שכותרתו "פרשנות", קבע המחוקק כי "ניתן דין לפירושים סבירים אחדים לפי תכליתו, יוכרע הענן לפי הפירוש המקורי עם מי שאמור לשאת באחריות פלילתית לפי אותו דין". סעיף זה מלמדנו לא רק פרק בהלכות משפט פלילי, אלא גם פרקים בהלכות תורת המשפט הפלילי. ראשית, יש הכרה בכך שלשון החוק יכולה לפתוח את הפתח למספר פרשניות אפשריות. שנית, הבחירה בפרשנות הקובעת אינה מוכרעת לפי אמת המידה של "הפירוש הלשוני הסביר ביותר". שלישיית, אמת מידה רלוונטית להכרעה היא תכלית הסעיף. ריבועית, אם הדיון ניתן לפירוש סביר מסוים בראוי תכליתו, וגם לפירוש אחר שאינו סביר בראשי התכלית - כוחו של הראשון גובר גם אם מבחינה לשונית שני הפירושים אפשריים או סבירים. זהו כוחה המכרע של תכלית החוק. חמישית, אם הלשון פותחת פתח למספר פרשניות, וכל הפירושים סבירים באותה מידה מבחינת תכלית החקיקה - יש לפרש את הסעיף לפי הפירוש שמקל עם הנאשם.

נוסיף מילת אזהרה: הנטיון המשפטי מלמד שבמסגרת הכרעות דין לא מעtotות שבחן יש מחלוקת בין שופטים - ואף בבית

משפט זה - השופט או הרכב עשויים להעדייף פרשנות מחמירה בדרך בוחינת המונח "סבירות" ו"תכלית" העבירה. נודה באמות: אין פסקי דין רבים שבהם שופט קבע "אפשר כך ואפשר כן, ולכן אבהיר בדיון המקל". הסיבה לכך היא שהמשפט הפלילי מורכב. אין הוא מסתפק בהכרעות חד ממדיות. כן עולה מסעיף 34 לחוק העונשין שהובא לעיל. בדיון הפלילי תכליות שונות, לרבות לוחמה נגד ייצוען של עבירות בתחוםים שונים. אסתפק בשלוש העורות בהקשר זה. אחת, המסעיף קובע כלל הכרעה לטובת הנאשם, ובמקרה המתאים יש לישם זאת (ראו למשל בש"פ 4206/16 מדינת ישראל נ' טחימר, פסקה 5(ב) לחוות דעתו (3.11.2016); בש"פ 977/19 מדינת ישראל נ' ابو כף, פסקה 9 לחוות דעתו (4.9.2019) ע"פ 3583 פלוני נ' מדינת ישראל (9.11.2020)). שנייה, על בית המשפט להיזהר בעת בוחנת התכליות. עליו לעגן את מסקנותו בין מוקמים "חיצוניים" לעצם עמדתו, כגון לשון הסעיף, סעיפים אחרים ב"שכונה" של סעיף העבירה, דבריו ההסביר להצעת החוק, פסיקה ועוד (ראו בע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית, פסקה 10 לחוות דעתו (22.9.2019); בג"ץ 7803/06 ابو ערפה נ' שר הפנים, פסקה 6 לחוות דעתו (13.9.2017)). לשון אחר, קביעת התכליות אינה עמדה סובייקטיבית מובהקת. על בית המשפט לשכנע באמצעות מדים אובייקטיבים. שלישיית, יש עבירות שבهن לשון העבירה עשויה לדרוש הצברות של מעשים, כגון בעבירות של הטרדה או התעללות. ההבדל הוא שאים אחרים אלה עושים לבוא לעולם, לעיתים, רק בהתקיים התנאות חוזרת ונשנית. אך האיסור המפורש בלשון החוק הינו בנמצא.

לסיכום נקודה זו, ניתן לראות כי רב משקל תכליות החוק בעת התהller הפרשני. היא זו שעשויה להכריע בעת שנוצרת מחלוקת פרשנית. אך זאת יש להציג: מחלוקת פרשנית נוצרת מלכתחילה רק אם הלשון מאפשרת לפרש את החוק במספר דרכיהם. רק אז ניתן להמשיך ולהכריע בין הפרשניות הלשוניות האפשרות באמצעות התכליות. הלשון היא השער, שיכול להיות רחב ויכול להיות צר, אך לעולם יש לעבור בו בשלב הראשון. עד כאן ההקדמה, והדברים אינם בוגדר חידוש. לא נצרכנו לאמרם אלא מפני שלעתים כוחה של התכליות בעת פירוש החוק כה מושך, עד שמשמעותם מושכלות ראשונים ויש לשוב ולהציגם במרכז הבמה. למעשה, זה פן חשוב של עקרון החוקיות בפליליים: אין עונשין אלא אם כן מזהירים (ראו סעיף 1 לחוק העונשין). הדיון חייב להזהיר, לא ברמז ולא רק באמצעות התכליות, אלא בראש ובראשונה באמצעות הלשון.

7. עבירת ההפקרת מטילה, לפי לשונה, שתי חובות על הנג רכב. ראשית, מוטלת עליו החובה לעצור במקום התאוננה (או קרוב לו ככל האפשר) כדי לעמוד על תוצאותיה. שנית, חובה עליו להזעיק עזרה. מהסעיף עולה כי החובות "מצטברות", ולפיכך די בכך שמעשי של הנאשם עומדים באחת ממשתי הדרישות. האם ניתן לומר, מבחינה לשונית, כי המערער הפרäch אתן החובות? בית המשפט המחווי לא דין בלשון ההפקרת. נקודת ההתחלה והסיום של הדיון הפרשני, לאחר הצגת טענות הצדדים וציטוט הסעיף, הייתה זו: "מצאתי לקבוע כבר בפתח הכרעת הדיון כי המסגרת הנורמטיבית לדין שבפנינו הינה פרשנותו המרחיבה של בית המשפט העליון לעבירת ההפקרת" (פסקה 17 לפסק הדיון. ההדגשה במקור). לאחר מכן פנה בית המשפט המחווי לעסוק בקביעת העובדות, מבלתי לשוב לנition העבירה מבחינה לשונית או תכליותית.

גם המדינה לא הציגה קו פרשני ברור בכל הנוגע לשון ההפקרת, אלא פנתה כמעט באופן בלבדו לתכליתה. כך, למשל, נאמר בעיקרו הטיעון מטעם המדינה במסגרת הפרק שכותרתו "עבירת ההפקרת - לשון החוק ודרכי ההסביר לחוק":

"לשון החוק הדוקני, כמו גם מדברי ההסביר לחוק, עליה לכואורה כי התכליות העיקרית העומדת בבסיס עבירת ההפקרת הינה תכליות של הגשת עזרה, הפגיעה של הנפגע והחובה המוסרית הקיימת להושיט לו עזרה. עם זאת, וכפי שיפורט להלן, פסיקת בית משפט נכבד זה, הרחיבה מאוד את התכליות העומדות בבסיס העבירה והוסיפה את תכליות

המשנה" (פסקה 32 לעיקרי הטיעון מטעם המדינה).

במילים אחרות, טענת המדינה היא כי לשון הפקודה אינה עולה בקנה אחד עם הפרשנות שניתנה לעבירה בבית המשפט המחויז. פרשנות זו מבוססת רק על "תכליות המשנה" של הסעיף ולא על לשונו. באופן דומה ציינה באת כוח המדינה בדיון בעל פה: "עיקרי הטיעון מדברים بعد עצםם. הם אמורים שמקובל علينا שהדבר לא מופיע בלשון החוק. גם מדברי ההסבר לא מצאנו את התימוכין לזה" (עמוד 7 לפרטוקול הדיון). המדינה מכירה אפוא במפורש בכך שעדותה אינה מופיעה בלשון החוק. לצד זאת - ובסתירה מסוימת לאמור עד כה - הוסיפה המדינה וטענה בחצי פה, בעיקרי הטיעון ובדיוון בעל פה, כי עדותה יכולה לעלות בקנה אחד גם עם לשון הפקודה. נפנה אפוא לבחינת הדברים.

8. עצירה ועמידה על תוצאות התאונה. קו אחד שהציגה המדינה הוא כי חובת העצירה "הינה בעלת משמעות מהותית... ולא עצירה טכנית, קינטית גרידא" וכי ניתן לקרוא את חובת העצירה ככולת גם שיטוף פעולה עם חקירות התאונה בידי המשטרה (סעיף 25 לעיקרי הטיעון מטעם המדינה; עמוד 5 לפרטוקול הדיון). כאמור, ניתן לפרש את המונח "עצירה" מבחינה לשונית כmutile חובה על הנגג לפנות לחוקרי המשטרה ולספר להם על מעורבותו בתאונה.

ניתן להסכים לכך שבחינה לשונית "עצירה" היא לאו דווקא "טכנית" או "קינטית" (זהינו עצירה לשם עצירה, שאינה מלאות בכל פעולה נוספת), אלא נדרשת עצירה בעלת זיקה לתאונה ולפגיעה. אך רב המרחק בין מסקנה זו והקביעה שהדבר "עצירה כדי לעמוד על תוצאות התאונה" יכול להתפרש גם כחובה למסור מידע לחוקרי המשטרה. סבירני כי גם במקרה לא ניתן לפרש את הלשון שבה בחר המשפטן כדי לדרישה פוזיטיבית לשיטוף פעולה עם חקירת המקרה לאחר הגעת כל הכוחות לזירה וביצוע הפעולות הנדרשות. הלשון דורשת לעצור, להתבונן ולהתת את הדעת - ולא לבצע פעולות שונות. דברים אלה מתיישבים היטב גם עם תכלית דרישת העצירה. העצירה נועדה, בראש ובראשונה, להכשיר את הקרקע להמשך הסיוע ולבדק את השטח. המשפטן יווודאי בבקשתו למנוע מצב שבו הנגג המעורב ימשיך בנסיעה מבלי לבורר את המצב ומוביל לסת"ע, אך הוא שלל גם הסתפקות בשיחת טלפון לכוחות ההצלה תוך כדי המשך הנסעה. הנגג המעורב בתאונה הוא הגורם הראשון שיכל להגיש עזרה, והעצירה גופא היא השלב הראשון בדרך להושחת עצרה אפקטיבית. עצירה אפשרית, באופן פוטנציאלי, לבצע פעולות מיידיות כגון הצבת "משולש" וחסימת נתיב התאונה כדי למנוע תאונה נוספת. בנוסף לכך בדרישה מוסרית בסיסית. במקרה מופיע הצורך "לא תוכל להתעלם" ביחס למי שמצא אבידה של חברו (דברים כב, ג), ועל אחת כמה וכמה מוטלת חובה צזו במשפט העברי על הנג שפצע באדם - "אבדת הגוף" שומרה בהרבה מ"אבדת הממון". מעניין כי במסגרת המשפט העברי נלמדת המצווה שמוטלת על הרופא לרפא חוליה מממצאות "השבת אבידה" - השבת הגוף החולה למצבו המקורי (תלמוד בבלי, סנהדרין עג, ע"ב; פירוש המשניות לרמב"ם, נדרים ד, ד). לשם מתן סיוע על הנג המעורב לעצור, להתבונן ולהתענין. ואולם רב המרחק בין חובה זו לחובה לשיטוף פעולה עם גורמי החוקה לאחר מכן, מבחינה לשונית ובחינה תכליתית.

כך בכלל וכן בפרט, במקרה שלפנינו. לפי הממצאים העובדיים שנקבעו, המערער לא הבין בעת הפגיעה במנוחה כי פגע באדם. הוא עצר את רכבו בצד ימין של הכביש מיד לאחר שהרגיש שפצע בעצמו כלשהו ושב ברجل למקום הפגיעה. רק לאחר ששוחח עם שני עדים לתאונה הבינו שפצע באדם. הוא שהה ביריה במשך 24 דקות. לפי הממצאים שנקבעו בהליך קמא, בפרק זמן זה חצה את הכביש והגיע לצידו השמאלי, למקום עמידת רכבתו של המנוחה. בנוסף לכך בUMB הצעקת גורמי ההצלה לזרה, והיה בזירת התאונה בעת שהגינו לזרה כוחות מד"א, אנשי משטרת וס"ר של כביש 6 ש"תיפעל" את האירוע וחסם את נתיב התנועה שבו ארעה התאונה. הנאשם עזב את מקום התאונה כעשר דקות לאחר הגעת האمبולנס וכמעט עשרים דקות לאחר הגעת ס"ר כביש 6, בעת שהחלתה המשטרה בגביית עדויות ועל רקע רצונו להסתיר את מעורבותו בתאונה (ראו פסקאות 54, 59, 62 להכרעת הדיון). עינינו הרווחות כי לא מדובר בעצירה "קינטית" - קצחה או רגעית גרידא. אף לא מדובר בעצירה לשם תיקון הרכב או כדי לבצע פעולה כלשהי.

עמוד 7

העכירה הייתה ארוכה ו"תכליתית". במהלכה המערער "עמד על תוצאות התאונה": הוא ניגש למקום התאונה, שוחח עם העדים, וכן במקום בעת שהזעקה ושהגינו כוחות הצלה משלושה סוגים, ש"בודדו" את הזרה והגישו טיפול רפואי. לא ניתן אפוא לומר כי המערער לא עצר כדי לעמוד על תוצאות התאונה, או כי עצירותו לאו עצירה היא.

9. הזעקה עצרה. החובה השנייה שנותלת על הנג שמעורב בתאונה, לאחר עצירת הרכב ועמידה על תוצאותיה, היא הזעקה עצרה. סעיף 64(ה) מגדר כי "בסעיף זה, 'הزعיק עצרה' - הושיט עצרה מתאימה בהתאם לנסיבות המקירה ולמקום התאונה, ובכלל זה, בהתאם לנסיבות המקירה, הצעיק את גופי ההצלה המקיים הנחוצים למקום התאונה, המתין ליד הנפגע עד להגעתם, דאג למניעת כל נזק נוסף לנפגע כל יכולתו והגיש לנפגע עצרה ראשונה אם ביכולתו להגישה על פי הכרתו". המדינה טענה, גם אם בהיסוס, כי יתכן שנinan לפרש את המונח "עצרה" ככולל, מבחינה לשונית, גם חובה לשטף פוליה עם חוקרי המשטרה (עיקרי הטיעון מטעם המדינה, פסקה 44). אני רואה את הבסיס לעמدة זו.

הפסיקה פירשה את הדייר "עצרה" באופן רחב יחסית. נפסק, לדוגמה, שנаг שנמלט מזרת התאונה מיד עם הגעתם של כוחות רפואיים, מבליל בוצע כל פעולה סיוע, איינו פטור בהכרח מאחריות בעבירות הפקרה. הטעם שנinan לכך בפסקה הוא שבשלב ראשון זה יתכן שעדיין בכוחו לסייע בטיפול בנפגעים (ראו סקירת הפסיקה להלן בפרק ג'). פרשנות זו מתיישבת עם הלשון הרחבה של הסעיף - "עצרה" - שיכולה לכלול כל פעולה שעשויה לסייע לנפגע התאונה או לכוחות ההצלה. ניתן ללמידה גם מהגדרת עצרה "בהתאם לנסיבות המקירה ולמקום התאונה", ומכך שהזעקה גופי ההצלה וסיוע רפואי לסוגיו הן רק דוגמאות בלתי ממצאות לעצרה שיש להושיט. כך לעומת גם מהדינום שנערכו בועדת החוקה, חוק ומשפט לקרה חוקית תיקון 101 לפוקודה. לדוגמה, עוזד אפרת חזקאק, מטעם הייעוץ המשפטי של הוועדה, ציינה כי "הצענו נוסח ל'הزعיק עצרה'... כתבנו: בהתאם לנסיבות המקירה ומקום התאונה, הצעיק עצרה מתאימה ובמיוחד - הצעיק למקומות התאונה את שירותי ההצלה המקיים הנחוצים על פי נסיבות המקירה ובין השאר, אמבולנס, משטרה ומכבי אש" (פרוטוקול ישיבה מס' 408 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-18, 24 (15.6.2011)). התפיסה פשוטה היא כי הלשון "עצרה" כוללת יותר מאשר המנתנה עד לשנייה שבה מגיע האמבולנס הראשון לשטח. לעיתים יש לעזור לצוות האמבולנס. לעיתים יהיה צורך לקרוא גם למכבי אש ולמשטרה ולהמתין להגעתם. גם אם נראה בפרשנות זו שם "הרחבה" של הלשון "עצרה", יש לך בסיס לשוני בפקודה. תול לדוגמה מקירה שבו נהג גרם להתחפה אוטובוס ונפגעו נוסעים רבים. במצב זה, עצם הגעת אופנונען "אחד והצלחה" לעזר לנפגעים אינה פוטרת את הנהג המעורב מדרישת העזרה. הדוגמא פשוטה, אך היא מצביעה על כך שיש לבחון לא רק מה עשה הנהג, אלא גם "מתי עשה", והאם המנתן כדי לברר את יכולתו לעזר. הדגש בדרישת העזרה מצוי בנפגעים התאונה, וזאת בהתאם לנסיבות המקירה.

שונה המצב ביחס לחובה למסור פרטים על אודוט התאונה לחוקר המשטרה תוך הזדהות של הנג כגורם שמעורב בתאונה. "הزعקה עצרה" ו"הושטת עצרה" דרש המחוקק, ולא "חקירה" או "מסירת מידע". שתי אפשרויות אחרונות אלה אינן בוגדר "עצרה" אף לא בדוחק, אף לא כ"עוגן" גרידא. העזרה שבאה מדובר היא עצרה למניעת נזק לנפגע התאונה, ולא עצרה לרשות החקירה בפענוח האירוע. כך לעומת גם מהלשן "להزعיק", שאינה מתאימה למסירת מידע בחקירה; מהגדרת העזרה הנדרשת כתלוית נסיבות ומקום - בשונה מחובה למסור מידע לחוקרם שאינה תליה בנסיבות ומקומות; ומהדוגמאות שניתן המחוקק - הצעיק גופי ההצלה המקיים, המנתנה ליד הנפגע עד להגעת גופי ההצלה, דאגה למניעת נזק נוסף לנפגע והגשת עצרה ראשונה בהתאם ליכולת ולצורך בכך.

10. סיכומו של חלק זה: לשון סעיף 64 לפוקודה אינה נושא, ولو בדוחק, חובה עצמאית של נאשם למסור

לגוף החקירה מודיע על מעורבותו בתאונה. וכך נפנה ל התביעה. התכליות אינה מנוטקת מהלשון, אלא כרוכה בה וnobעת ממנה. התכליות עשויה להיות רחבה מהלשון, אבל זהו הבסיס שעליו ניצבת האחونة. אם תרצה - הלשון היא אחת מה דרכים לבחון מהי תכליות החוק.

וכך בעניינו. הלשון מתיחסת ל"עירה" ול"הזקקת עזרה". מה תכליות הוראות אלה? אף ניתן לשאול: במיוחד בהנחה שהנהג אינו אשם בתאונה, מדוע עליו לעוזר על פי דין (להבדיל מהמוסר) - דרישת שאינה מופנית כלפי נהג אחר שעובר במקרה באותו זמן מבלי שהוא מעורב בתאונה ופגע במאן דהו? במובן רחב יותר, עסוקין בחובת הצלחה. המשפט הכללי התקשה ליצור חובת הצלחה כאשר אין חובה עצמאית על פי דין להצליל או לסייע בהצללה, למשל אם מדובר בהורה ילדו או במצב בבריכה ואדם שטובע בה. במשפט העברי המצב שונה. התורה קבעה את החובה "לא תעמוד על דם רעך" (פרשת "קדושים" - ויקרא יט, טז). חובה זו אף זכתה לאימוץ מסוים במשפט הישראלי (ראו חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ח-1998). ברם, גם במדיניות דמוקרטיות שאינן מכירות בחובה להצליל "זר הטהור", נוצרו "אים" עצמאיים של חובות הצלחה. כך, למשל, ניתן למצוא חובת הצלחה בדיון הימי, וכך גם בנוגע הקרוב לעניינו - בין הנגים המעורבים בתאונה. הדיון הישראלי קובע שנhog שמעורב בתאונה חייב לסייע לנפגע. זהוי חובת הצלחה מיוחדת, שnobעת, בין היתר, מכך שתיכון כי תאונהתרחש בלילה, ללא נוכחות עדים, ואילו הצורך להצליל הוא מיידי. לא מדובר בחידוש ישראלי. לשון החוק מלמדת כי זהוי תכליות החוק. כך על פי הלשון (ראו בהרחבה ניל הנדל "חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ח-1998: השראה ומציאות מחקרי משפט טז 229 (2001)).

ניתן היה לסייע את הדיון בעבירות ההפקה בנקודה זו, תוך זיכוי המערער ממנה. ברם, וכך להעמיד פסיקה על מכונה, נעמוד בחלק הבא על השאלה האם יש בסיס לעבירות ההפקה אכן נועדה גם לשם הגשת תכליות נוספות - "תכליות המשנה" - מעבר לתוכליות של סיוע לשימירה על בריאותו וגופו של נפגע התאונה. כפי שיובהר, לטעמי מדובר בעמדה שאינה מבוססת כהלה. אפשר לומר כי יתרון נלווה, במקרים רבים נהג עוצר להושיט עזרה, הוא הגשתמן של תכליות נוספות מלבד הצלת הנפגע. אך יש פער בין תוכאה נלוות ובין חובה לפעול בצורה מסוימת, וזאת כאשר פרט להזדהות בפניו שוטר כנהג שמעורב בתאונה מילא הנהג אחר חובותיו לפי סעיף 64א לפకודה.

ד. תכליות עבירות ההפקה

11. הבסיס לפרשות שניתנה לעבירות ההפקה בבית המשפט המחוזי הוא פסיקת בית המשפט העליון בעניין תכליות העבירה. אין כל ספק כי התכליות המרכזית של עבירות ההפקה היא מתן הסיעום המהיר והאפקטיבי ביותר לנפגע בתאונות דרכים. מנוקודת מבטו של הנפגע מבטאת תכליות זו את האינטרסים שלו בהטבת מצבו במידת האפשר. מנוקודת מבטו של הנהג המעורב יש דגש גם בסolidarities אוניות בסיסית, ובחויבה המוסרית - שאומצת כנורמה משפטית מחייבת המוטלת על מי שהוא מעורב בתאונה לסייע ליתר המעורבים כפי יכולתו. אלא שצד תכליות זו, קבוע בבית המשפט שלעבירות ההפקה יש שתי "תכליות משנה" נוספות:

"UBEIRAT HAPAKRA MASHRUTAH METRAH MARECHIT AHOT, V'LIZIDA SHETI METROT-MASHNAH:

(א) המטרה הראשונה - העבירה מבטיחה כי תינתן עזרה מידית לנפגע בתאונה, וזאת על מנת לשמור על גופו ועל חייו של הנפגע.

(ב) מטרות המשנה -

(1) העבירה מכוונת למונע מנהג מהתחמק מחרויותו לתאונת.

(2) עבירות הפקה מקלה על יכולתן של רשות אכיפת החוק לברר כיצד נגרמה תאונת הדרכיםומי אחראי לה" (ע"פ 9628/09 שレビ נ' מדינת ישראל, פסקה 12 (1.3.2012)).

להלן יcono יחד שלוש התכליות, לשם הנוחות, "התכליות המשולשת". אמרנו לעיל כי בלשון הפקודה אין אפילוرمز לשתי תכליות המשנה שייחסו לעבירות הפקה בפסקה. ניתן אפוא לתהות מה הוביל את בית המשפט לקביעת התכליות המשולשת. לשם חידוד הדברים, נצטט את דברי המדינה בעניין זה:

"המשיבה תקדים ותבהיר כי עריה היא לקשיים השונים העולים מקביעת תכליות המשנה לעבירות הפקה. כך, בין היתר, העובדה כי תכליות המשנה לא עוגנו בצורה מפורשת בחוק; לא אוזכרו בדברי ההסבר לפకודה ולתיקון לה; לחיפוי בין עבירות הפקה להוראות חיקוק אחריות והעיקריות שבהן תקנה 144; וכן נוכח העובדה כי תכליות המשנה המתוארות, הייחודיות אך לעבירות הפקה - יוצרות אונומליה אל מול כלל העבירות האחרות... (סעיף 45 לעיקרי הטיעון מטעם המדינה).

תכליות המשנה לא נזכרות אףו בחוק, בדברי ההסבר או בהליכי החקיקה, ואין מתישבות עם מכלול דברי החקיקה הרלוונטיים. מקורן, על פי התשובה שהצעה המדינה לתמיהה שצוטטה, הוא פסיקת בית המשפט. אולם הדרך קושיא לדוכתא: מדוע הכיר בית המשפט באוthon תכליות מלכתחילה, אם אין להן זכר במקורות רלוונטיים אחרים והן מצויות במתח עם דברי חקיקה שונים? ואפשר להוסיף ולשאול שאלות נוספות. מהו, למשל, ההבדל בין שתי תכליות המשנה? האם התכליות של מניעת נהג מהתחמקות אינה נבלעת בתכליות של חקירת התאונה ובירור זהותו של האחראי לה? כדי לענות על כל השאלות, علينا לשוב לפסקי הדין הספריים שבהם התייחס בית המשפט לתכליות המשנה, ולבצע "הנדסה חוזרת" של ההתייחסות אליהן. לך נפנה CUT.

12. בחינת רשות האסמכתאות שהזכרו בפסק' הדיון הרלוונטיים לעניינו מובילה בסופו של דבר - או בראשיתו של דבר - למאמרו של פרופ' ש"ז פלר "חובות נהג כל-רכב כלפי נפגע בתאונת דרכים" משפטים 1 451 (1976)). במאמר זה עוסק פרופ' פלר, בין השאר, במספר דברי חקיקה שטווילים על נהג המעורב בתאונת דרכים חובה לעצור את רכבו במקום התאונה. במהלך הדיון מציג פרופ' פלר את התכליות המשולשת. זהה הפעם הריאונה שהתכליות המשולשת מוצגת - בצהורה זו - בפני המשפטן הישראלי. פרופ' פלר דן בשלוש מטרות אפשריות לחובת העצירה במקום התאונה: אחת, העצירה מאפשרת לחקור ולקבוע את נסיבות התאונה. שנייה, היא מאפשרת לזהות את הרכב שהוא מעורב בתאונת, את מי שנג בו ואת בעליו. שלישיית, עצרה במטרה לעמוד על תוכאות התאונה ולהגיש עזרה לנפגע. פרופ' פלר מוסיף ומשיר את דברי החקיקה השונים שטווילים חובת עצרה ושלוש המטרות שהציגו. עבירות הפקה הקבועה בסעיף 64א לחוק העונשין משוייכת במסגרת חלוקה זו אך ורק למטרה האחמורה - עצרה לשם עמידה על תוכאות התאונה והושתת עזרה. שתי המטרות האחרות - חקירת התאונה ויזיהו הנג המעורב - מיויחסות לדברי חקיקה אחרים: תקנה 144(א) לתקנות וסעיף 62(7) לפකודה (שם, עמודים 455-460). גם דברי חקיקה אלה מטווילים חובת עצרה לאחר תאונה, אולם העונש בגין הפרת חובות אלה קל בהרבה מהעונש בגין אי-עצירה במסגרת עבירות הפקה לפי סעיף 64א לפוקודה - עד שנתיים מאסר.

זהו אפוא המקור לתכליות המשולשת שהשתרש בפסקה. ויושם אל לב כי לא כל שלוש התכליות מיוחסות לעבירות

ההפקה לפי סעיף 64א לפקודה, אלא רק התכליות של עמידה על תוצאות התאונה וסייע לנפגע. אגב, הזכרנו קודם את הקושי להבין את היחס בין שתי תכליות המשנה כפי שהן מופיעות כו�ם בפסקה. במאמרו של פרופ' פלר, לעומת זאת, מוצגת הבדיקה בינהן בבהירות רבה. תכליות המשנה שעוניינה עצירה לשם חקירת וקביעת נסיבות התאונה (הקבועה בתקנה 144 לתקנות) פירושה "להקפיא, ככל האפשר, את הפוזיציה של הרכב בשעת התאונה, כדי לאפשר את חקירת נסיבות אירוע התאונה" (שם, עמוד 456). המטרה היא להבין כיצד בדיקת התרחשות התאונה בפועל, לשם קביעת האשם בתאונה. בשונה מכך, התכליות שעוניינה זהה נהג הרכב (סעיף 62(7) לפקודה) מטילה על הנהג חובת עצירה כדי "לאפשר לקבוע בדיקת את שמו ומעונו של הנהג, את שמו ומעונו של בעל הרכב... ואת כל פרטיו זהה של הרכב עצמו". لكن, הדגש כבר אינו על העצירה במקום התאונה ועל האיסור להזיז את הרכב, אלא על האנשים והחפצים בעלי זהקה לתאונה" (שם). נתונים אלה חשובים, למשל, גם במסגרת ניהול התביעות האזרחיות. ההבדל בין התכליות ברור עתה. הוא נועד בכך שכל תכליית מאפיינת דבר חקיקה אחר בעל מטרה שונה. האחד - תקנה 144 - נועד לסיעול החוקרים להבין מה היה מקום כל אחד מכל רוכב בעת התאונה. השני - סעיף 62(7) - נועד לאפשר זהה של הגורמים הרלוונטיים להליכים המשפטיים, בלי קשר הכרחי לאופן המדיוקן של גרימת התאונה. זהו המקור להבנה בין שתי תכליות המשנה.

בהערת אגב יצוין כי מעט לפני פרסום מאמרו של פרופ' פלר, התפרסם מאמר שעסוק בנושא דומים: השופט דין ביון "בעיות יסוד בעבירות של פגע וברח" עיוני משפט ד 522 (1975). במאמר מבחין השופט בין בין מספר מטרות או אינטנסיבים ציבוריים שעומדים בסיס מקבץ דברי החקיקה הקובעים חובת עצירה לאחר תאונה: האינטנסיב של שמירת החים או הבריאות של הנפגע, סיוע לחקירה המשפטית, הבהת נסיבות התאונה לשם יכולת לנהל הליכים אזרחיים בקשר לתאונה, והאינטנסיב של המעורבים בתאונה שלא תוטל עליהם אחריות פלילית ללא הצדקה. בדומה לפרופ' פלר, גם השופט בין משייר את עבירות ההפקה הקבועה בסעיף 64א לפקודה אך ורק לאינטנסיב של שמירה על החים או הבריאות. את יתר התכליות נועדו להגשים דברי חקיקה אחרים כגון תקנה 144(א) לתקנות וסעיף 62(7) לפקודה. כך - ולא רק בקביעת חלק מפסקי הדין שיובאו בהמשך.

13. הפעם הראשונה שבה מוזכרת התכליות המשולשת בפסקת בית המשפט היא בשנת 1989. בע"פ 66/88 מדינת ישראל נ' אפרתי, פ"ד מג(1) 847 (1989) דין בית המשפט בעבירות ההפקה. בפסק הדין מוזכר כי פרופ' פלר מצא "מטרה מיוחדת משלה לכל אחת מן החובות לעצור במקום התאונה", ולאחר מכן מצוטטים דבריו של פרופ' פלר לפיהם עבירות ההפקה נועדה לחיב את הנהג לעמוד על תוצאות התאונה ולהושיט עזרה, ואילו דברי חקיקה אחרים נועדו לשיע בחקירת המקורה ובזיהוי המעורבים בתאונה (שם, עמודים 854-853). עולה כי בפעם הראשונה שנזכרה התכליות המשולשת בפסקה, לעבירות ההפקה יוחס רק הטעקן של עזרה לנפגע ושמירה על חייו ובריאותו. זאת בהתאם לעדנה המוסכמת בספרות, שעלייה התבבס בבית המשפט.

14. כעשר שנים לאחר מתן פסק הדין בעניין אפרתי מגיעה ההתפתחות הפסיקתית הבאה. בע"פ 7159/98 מדינת ישראל נ' אוחנה, פ"ד נג(2) 632 (1999) דין בית המשפט במקרה שבו נסע הרכב חולב בהולך רגל תוך כדי נסעה וגרם למותו. נהג הרכב, שלא ידע על כוונת הנסע לחובל באדם אחר, המשיך בנסיעה לאחר האירוע מביל' לעצור ולסייע למונוח. הוא הואשם בעבירות ההפקה, ובית המשפט המחויז זיכה אותו מן הטעם שפגיעה האדם אינה "תאונת", כלשון עבירות ההפקה. בית המשפט העליאן קיבל את ערעור המדינה והרשיע את הנהג בהפקה. במסגרת פרשנות המונח "תאונת", התייחס בית המשפט לשון עבירות ההפקה ולתכלייתה. וכך נקבע:

"מטרתו המרכזית של סעיף 64א לפקודת התעבורה היא להבטיח מתן עזרה מיידית לנפגע בתאונה על-ידי נהג הנמצא

במקום, וזאת על-מנת לשמור על גופו ועל חייו של הנפגע. ראו והשו המ' 79/209 סרטני נ' מדינת ישראל, בעמ' 522; ע"פ 88/66 מדינת ישראל נ' אפרתי, בעמ' 854-853. בנוסף, מכוננת ההוראה למנוע מוגה ברכב מלאהתמחק אחריותו לתאונת על סמך השערתו כי איןנו אשם בה או כי איש לא נפגע, וכן להקל על יכולתן של רשויות אכיפת החוק לברר כיצד נגרמה תאונה שבה נפגע אדם, וכי אחראי לה" (שם, פסקה 12 (השופטת ד' דורנר)).

זהי הפעם הראשונה, בספרות או בפסקה, שבה מייחסת התכליות המשולשת לעבירות ההפקרה. בית המשפט אינו מצין בסוף דבריו מהו המקור לקביעה החדשנית, המייחסת לעבירות ההפקרה את התכליות המשולשת. ברם, בתחום הדברים ישנה הפניה לעניין אפרתי. ההפנייה היא לבדוק לעמודים בפסק הדין שבהם נזכרת התכליות המשולשת - עמודים 853-854 - ועולה כי זהה האסמכתא לדברי בית המשפט בעניין אוחנה.

כיצד יש להבין את הפער שבין הערת בית המשפט בעניין אוחנה, לפיה לעבירות ההפקרה תכליות משולשת, ובין עניין אפרתי - שמייחס את התכליות המשולשת למקבץ של מספר עבירות ולא רק לעבירות ההפקרה? עיון בעניין אוחנה מלמד כי לא מדובר בהציג חודה חדשה שחולקת על הספרות והפסיכיקה הקודמת, אלא, ככל הנראה, למען טעות סופר. הלכת אוחנה נפסקת, בהמשך פסק הדין, על יסוד התכליות של הבטחת עזרה לנפגע בלבד (שם פסקאות 13-14). וכך ראו את דוחית הבקשה לדין נוסף בפסק הדין - דנ"פ 2974/99 אוחנה נ' מדינת ישראל (00.1.2000). בנוסף לכך, התכליות המשולשת מוצגת בקיצור נמרץ ולא הסבר נוסף - כאילו למען שלמות סקירת הפסיכיקה בלבד. כפי שהובהר, האסמכתא הרלוונטי היא דברי בית המשפט בעניין אפרתי. הדבר מעיד על כך שבית המשפט לא התקoon לסתות, בעניין אוחנה, מהפסיכיקה הקודמת ולשנות - בשורות ספרות וללא כל הנמקה - את פניה של עבירות ההפקרה. ניכר כי בית המשפט לא דק פורטא בהפנותו לעניין אפרתי, ובמוקם לציין כי הוראות הדין (ברבים) בעניין בירחה ממוקם התאוננה נעשו לסייע גם בחקירה ובמציאת האחראי לה - נאמר כי "ההוראה מכוננת" גם להשיג את תכליות המשנה. במקומות התייחסות למקבץ דברי החקיקה שצין בעניין אפרתי - מקבץ שיכול לעבירות נוספות מלבד עבירות ההפקרה - יוכסה בעניין אוחנה התכליות המשולשת להוראה אחת מתוך הוראות הדין. עוד יש להציג את הנסיבות המזוכחות של המקרה, במובן זהה שלא פחות חמור מהעבירה של "פגיעה וברח" הוא המעשה המכoon והפלילי של הנוסף, שאף הורשע בהריגה. ועוד נזכיר כי תכליות המשנה לא היו כל בסיס להרשעת המערער שם.

15. בשלב הבא ניתן למצוא פסקי דין שונים שמתיחסים באופן כללי - במסגרת הצגת עבירות ההפקרה - לדברי בית המשפט בעניין אוחנה (שלעיתים מצוין כ"עניין פלוני"), ומזכירים כי לעבירות ההפקרה תכליות משולשת (ראו למשל ע"פ 1977/05 גולה נ' מדינת ישראל, פסקה 19 (2.11.2006); ע"פ 5000/08 סומך נ' מדינת ישראל, פסקה 10 (22.3.2009); ע"פ 5867/09 קרביאשווili נ' מדינת ישראל, פסקה 10 (22.6.2010)). לצד זאת, ראוי לציין כי לעיתים המשיך בית המשפט לנתח את עבירות ההפקרה תוך התייחסות לתכליות של הוושט עזרה לנפגע בתאונת בלבד. כך, לדוגמה, נאמר בرع"פ 3626/01 וצמן נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(3) 198 (2002):

"עבירה זו של הפקרה... עוזדה היה - וכן הוא כו"ם - להתמודד עם תאונות הקריות 'פגיעה וברח'. וכי שמלמדים אותנו דברי ההסביר... 'במקרים אלה נתונים חייו של הנפגע בסכנת מוות אלא אם הוא נאסר על ידי עובי דרך...'".

[...]

העבירה של הפקרה לאחר פגיעה מסבה עצמה על צו עשה: צו המחייב נהוג ברכב להושיט עזרה למי שנפגע בתאונת שהרכב היה מעורב בה. לנитוח עמוק של העבירה מכל הצדקה ראו ש"ז פלר "חוותות נהוג כל-רכב כלפי נפגע בתאונת

דרכים" (המאמר נכתב לפני חוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 15, תש"מ-1979; ראו פיסקה 54 להלן). ראו עוד ע"פ 66/88 מדינת ישראל נ' אפרתי, בעמ' 855-852 (שם, עמודים 199-198 (השופט מ' חשיון). וכן ראו שם, עמוד (229).

אין התייחסות לתכליות נוספת מלבד הושטת עזרה לנפגע. בנוסף לכך, בית המשפט אינו מזכיר את עניין אוחנה, אלא מפנה למאמרו של פרופ' פלר ולענין אפרתי בלבד, אשר כפי שהובהר - מייחסים לעבירת ההפקלה רק את התכליות של הושטת עזרה לנפגע. בהמשך פסק הדיון מתייחס בית המשפט גם לעבירה של אי-דיעוח למשטרת על התאונת לפי תקנה 144 לתקנות. בהקשר זה מצין בית המשפט - לאחר הפניה למאמרים של פרופ' פלר והשופט ביין - כי אחת מתכליות העבירה לפי התקנה היא שמירה על "זכויות אחרות" של נפגע התאונת, מלבד הזכות להגנה על חייו ובריאותו (שם, עמודים 239-240).

ברע"פ 10212/04 מן' מדינת ישראל, פ"ד נת(4) 210 (2005) צוטטה הערת בית המשפט בעניין אוחנה באופן כללי, אך לצד זאת הינה בית המשפט למקורות שמייחסים לעבירת ההפקלה את התכליות של הושטת עזרה לנפגע בלבד: "כן ראו: ע"פ 66/88 מ"י נ' אפרתי, פ"ד מג(1) 847; ד' בין' בעיות יסוד בעבירות של "פגיעה וברח" עיוני משפט ד (תשיל"ה) 552" (השופט מ' נאור).

לסיכום בשלב זה של הפסיקה, ההערת בעניין אוחנה אומצאה בחלק מפסיקי הדיון שניתנו אחרים. ברם, בשלב זה העניין הוזכר בנסיבות ובאזורים כלליים בלבד, ובחלק מפסיקי הדיון אף המשיך בית המשפט לפסוע בתניב שאינו מייחס לעבירת ההפקלה את התכליות המשולשת, אלא רק את התכליות של הושטת עזרה לנפגע. בכל מקרה, אף לא אחד מפסיקי הדיון מצוי בשלב זה כי הנוגע - כפי שקרה כאן - יצא ידי חובתו בהיבט של דרישת העצירה והושטת העזרה הרפואית לנפגע, ומחדלו היחיד היה כי לא הזדהה כנהג שמעורב בתאונת בפני המשטרה.

16. השלב הבא בהתפתחות הפסיקה מתבטא בשלושה פסקי דין. במסגרת לא הסתפק בית המשפט בנסיבות או אזכור כללי של התכליות המשולשת בעקבות עניין אוחנה, אלא הוסיף והתייחס אליה תוך בתכליות המשנה. אפשר היה לטעון כי נוכח זאת - אין זה משנה האם התכליות המשולשת הוכרה בעקבות טעות סופר אם לאו; וכי גם אם מלכתחילה הייתה עדמת הספרות והפסיקה שאין לייחס את התכליות המשולשת לעבירת ההפקלה - החשיבות מציה בעמדת הפסיקה שתובא כתע. אם להשתמש במונחים מתחומי הפילוסופיה של המדע - אין זה משנה מהו "הקשר הגילוי" (context of discovery) של התכליות המשולשת, אלא רק מהו "הקשר הצדוק" (context of justification) שלה. כאמור, אם בית המשפט סבור שהעמדה מוצדקת לגופה, יש פחות חשיבות לאופן שבו ההתפתחה הפסיקה. ואולם לדעתם גם היכולת להתבסס על שלושת פסקי דין אלה מוגבלת היא. באף אחד מהם לא יהיה צורך אופרטיבי להישען על תכליות המשנה לשם הכרעה, ולא התחרדה השאלה האם יש להכיר בתכליות המשנה באופן עצמאי כ"טעם הפסק", גם במקרים שבו נהג עצר ואף ניתנה לנפגע כל העזרה הנדרשת מבחינת שמירה על בריאותו וגופו. הווי אומר, סקירה זו אינה מלמדת על מקרה שבו בית המשפט הרשייע נאשם בעבירת ההפקלה רק מפני שלא הזדהה בפני שוטר כנהג שמעורב בתאונת, ولو באמרת אגב במישור העיוני. ומהזווית אחרת: לנוכח העובדות והנסיבות של פסקי הדיון שיובאו להלן, אני חולק על כך שהנהגים בתיקים שנדונו הורשונוandan כדי לפקודה, וזאת לא לאורן של תכליות המשנה אלא בשל אי-עצירה והזעקה עזרה לנפגע.

17. פסק הדין הראשון שלו מפנה המדינה בהקשר זה הוא ע"פ 2247/10 ימי נ' מדינת ישראל (10.1.2011).

הסוגיה המרכזית שבה זו בית המשפט באותו עניין הייתה אחוריותו של נסע ברכב, שנגנו הפקיר נפגע בתאונת - סוגיה שלאחר מכן הсадיר המחוקק במפורש בחוקו את סעיף 64 לפקודה. במסגרת הדיון דחה בית המשפט את הטענה שנית לפרש - על סמך התכליות של הושתת עזרה לנפגע - את הדבר "נוהג רכב" כמתיחס גם ל"נסע ברכב" שאינו הנגה:

"אני סבור כי פרשנות תכליתית של סעיף 64 לפקודה מאפשרת לראות גם את הנסע ברכב כמו שנגה ברכב. במקרים פליליים עסקיים, ואין להרחיב אחוריות על סמך פרשנות תכליתית באופן שהAMILIM 'הנוהג ברכב' יתפרש בנוסח 'רבות מי' שאינם נוהג ברכב'... אכן, 'AMILOTI של החוק אין מבקרים, שיש לכברם בעזרת מיליון, אלא עטיפה לרעון ח', המשנה על-פי נסיבות הזמן והמקום, לשם הגשנת מטרתו הבסיסית של החוק' (ע"פ 787 מזרחי נ' מדינת ישראל, פ"ד לה(4) 421, 427 (1980)). אולם במקרה דנן לא במנוח עמוס עסקיים, אלא במילימ מפורשות של המחוקק, שסביר את הוראת הסעיף על הנגה בלבד. נגה הוא נגה וכל פרשנות אחרת אינה יכולה להלום את המונח" (שם, פסקה 30 (השופט י' עמית)).

בדומה לדברינו לעיל, הצעעה הפרשנית של המדינה בעניין ימיינ התבססה על תכלית החוק, אך נתקלה במחסום המקדמי - לשון החוק. מכל מקום, המדינה לא הפנה בטיעונה בהליך זה לחלק האופרטיבי של פסק הדין, אלא להעירה שהעיר בית המשפט תחת הכותרת "הערה לגבי המערך הנורומטי של עבירת פגע וברח ועל תכלית העבירה". במסגרת ההערה התיחס בית המשפט למאמרו של פרופ' פלר, וצין במפורש כי התכליות המשולשת אינה של עבירה הפקירה, אלא של מכלול העבירות של "פגע וברח" (שם, פסקה 68). לאחר מכן הוסיף בית המשפט את הערת החוקיקה הבאה, ככלומר דין רצוי אך לא מצוין: "כל שהדבר נוגע לעבירות הפקירה לאחר פגיעה, יש ליתן את הדעת לשתי נקודות: ראשית, יבוא המחוקק ויאמר את דבריו במפורש אם הוא מבקש להרחיב את תחולת העבירה גם על הנסעים ברכב... שניית, יש מקום לחדר את תכלית העבירה, ולצדיה של תכלית העזרה והסיווע לנפגע לתכלית מפורשת שעוניינה גם מניעת בריחה והימלטות כתכליות העומדות בפני עצמן..." (שם, פסקה 69). במילימ אחרות, בית משפט זה קרא למחוקק לתקן את עבירת הפקירה, כך שתכלול במפורש את התכליות המשולשת - שאינה כוללה הימם בחוק. פסק הדין אינו מתישב אפוא עם עדמת המדינה בדבר הדין שחל ביום לעומת הצעה לתקן הדין בעtid. ועicker הדברים נאמרו בהערת אגב, ובית המשפט לא נזדקק לתכליות המשנה בעת הדיון וההכרעה. יתרה מכך, הדגש בדיון אף הקראה למחוקק נסובו סיבב שאלת אחוריותו של נסע ברכב בעבירות הפקירה, להבדיל מאחריותו של הנגה.

18. פסק הדין השני שעלו ביססה המדינה את עמדתה הוא עניין שערבי, שפסק הדין בו ניתן בשנת 2012. באותו עניין איבדה המערערת שליטה ברכב והתגשה בעמוד. בעקבות ההתגשות נהרג אחד מנוסעי הרכב ונסעת נוסעת נפצעה. המערערת נמלטה מהרכב בעודו שוכבים ומדמים, מבל' להגיש להם כל עזרה. לפני שהמערערת נמלטה מן המקום, הגיע לזרת התאונה רכב הצלה שהוזמן בידי אדם אחר. צוין כי בגיןו למקרה, המערערת לא ידעה שאחר הזעיק את כוחות הצלה. המערערת לא יצירה קשר עם גורמי ההצלה בטרם נמלטה מן הזירה. הערעור על הרשעה בהפקירה נדחה. בית המשפט (מפני השופט ח' מלצר) קבע, בין השאר, כי היה על המערערת להישאר במקום התאונה נוכח האפשרות של סיוע לטיפול הרפואי. תחת זאת, המערערת עזבה את הזירה מבל' לבצע כל פעולה לשיפור מצבם של הנפגעים. אמנם המערערת "עצרה" במקום, אולם לא מדובר בעצרה כדי לעמוד על תוצאות התאונה אלא הרכב נעצר מעצם ביצוע התאונה. העicker לעניינו הוא כי בסביבות אותו מקרה נקבע שהמערערת לא הושיטה לנפגעים התאונה עזרה רפואיים בהתאם לנסיבות התאונה. אכן, עולה כי הסתלקותה של המערערת ממוקם התאונה מבל' לעשות כל פעולה סיוע או עזרה לנפגעים שהיו ברכבה מקיימה את עבירות הפקירה. עניין שערבי צוינו אכן מילימ תכליות המשנה, אך שלא כמו במרקינו - ההכרעה לא נסובה סיבב השאלה האם האחריות לעבירות הפקירה נובעת -

כשלעצמה בלבד - מהעדר הזדהות בפני השוטר כנוגת שמעורבת בתאונה (כסיום לחקירה ולא לנפגע). כך, בנגדו לתקנה 144 שבה החובה של מסירת פרטי הנוגה המעורב בתאונה קבועה במפורש.

19. הנition האמור יפה גם ביחס לפסק הדין השלישי שעליו מתבססות טענות המדינה. בע"פ 13/7936 לוי נ' מדינת ישראל (16.12.2014)ណון המקרה הבא: נוג משאית פגע בשני בני זוג שעמדו לצד הדרך לתקן תקר בצמיג רכבם. הנוג הבחן בפגיעה ועצר לרגע כ-100 מטרים ממוקם התאונה, אך המשיך מיד בנסעה מבלי שבדק וידע מה מצבם של בני הזוג. לאחר שעזב הגיעו צוותי מד"א לזירת התאונה וקבעו את מותם של בני הזוג. טענה מרכזית של המערער הייתה כי יתכן שבני הזוג נרגנו "במקום", מיד עם הפגיעה בהם, ואם כך הדבר - ממילא לא ניתן היה לעוזר להם כלל וכן אין מקום להרשיעו בעבירות ההפקרה. בית המשפט (מפני השופט נ' סולברג) דחה טענה זו בקביעו כי גם בהנחה שהנפגעים נרגנו מיד עם הפגיעה בהם - צוין כי אין קביעה כזו - עדין מוטלת החובה מכוח סעיף 64א לפקודת לעצור ולעומד על תוכאות התאונה, ולהושיט עזרה ככל שניתן. אכן, מקובל עליי כי חובה זו לא נסогה מפני השאלה האובייקטיבית-מדעית - שנבנתה על ידי גורמי רפואיים ובידים ולאחר מעשה - האם הנפגע נרגג באופן מיידי. החובה היא לעצור ולבדוק, כדי שנייתן יהיה לסייע ככל שניתן. הייתה מושאה את הדבר לכל במשפט העברי לפיו פיקוח נפש דוחה שבת. וביתר דיוק - ספק פיקוח נפש. لكن מצווה האדם לחיל שבת גם אם יתכן שהדבר לא יעזור לנפגע שכבר מת, כגון הדוגמא במשנה ובתלמוד של התමוטות מבנה (משנה, יומא ח, ז). לצד זאת, בעניין לוי בית המשפט אף הוסיף תכילתית-משנה חדשה לעבירות ההפקרה - הצורך לשמור על כבוד המת (למשל טיפול בגופה וכיסוייה) ורגשות קרוביו. תוספת זו, שלא הייתה חיונית להרשותה באותה מקרה, אינה קשורה גם לעניינינו. לא הזדהות בפניו שוטר, אלא עזרה לנפגע מיד לאחר הפגיעה בו, גם מבלי לדעת בוודאות מה מצבו. על כן לא מצאתנו לנכון להתייחס לכך, ולשאלה כיצד תוכלית זו באה לידי ביטוי זו במקרים שונים. הנזקודה הרלוונטיות עצת היא כי הבסיס להרשותה בעניין לוי איתן גם ככל שעסוקין בתכילת של הצלה הנפגע, וכי פסק הדין אינו דין כלל במצב דומה זה שלפנינו, שבו הנוג המעורב פועל כנדרש פרט לכך שלא הזדהה בפניו השוטר במקומם כנוגה שמעורב בתאונה.

20. ככלו של דבר, בעניין שרעבי ובעניין לוי אכן ניתן למצוא התבוסות רחבה יותר של בית המשפט על התכילת המשולשת - ואף יותר מכך - של עבירות ההפקרה. יחד עם זאת, בנסיבות אותן מקרים לאណון כלל השאלה מה דין תכליות אלה כשלעצמם. בנסיבות שני המקרים לא הושיט הנאשם עזרה מספקת לשם שמירה על גופם ובריאותם של נפגעי התאונות, ובית המשפט לא דין בשאלת מה דין של מי שעצר, הושיט עזרה (או נכון במעמד הושחת העזרה) עד מיצוי יכולתו לסייע בזירה, אך לאחר מכן נמלט מן המקום מבלי להודיע לאנשי המשטרה כי הוא הנוג המעורב בתאונה.

והערה בטרם סיום. יש חשיבות רבה לתכילת המשולשת, ובתוכה לתכליות המשנה. כפי שהובהר היבט, התכילת המשולשת אכן מאפיינת את מכלול העבירות שקבע החוקק ביחס לבריחה ממוקם התאונה. אפס, יש חשיבות רבה גם להבhana בין עבירה ובין תכילת לתוכלית. התכילת של הושחת עזרה לנפגע היא הבולטת והחשובה מבין התכליות של מכלול דברי החקיקה, ולא בכדי קבע החוקק ענישה מחמירה לצידה של עבירות ההפקרה לפי סעיף 64א לפקודת - עונש מרבי של 14 שנות מאסר ופסילה, ככל, לתקופה של שלוש שנים לפחות לפחות (ראו סעיף 40 לפקודת). התכילת של מיצוי החקירה וקביעת זהות הנוג, לעומת זאת - וכפי שנקבע בספרות ובפסקה בעבר - באה לידי ביטוי בעבירות שהעונש המרבי שנקבע לצידן הוא 2 שנות מאסר ופסילה, ככל, לתקופה של שלושה חודשים לפחות - תקנה 144 לתקנות (שכותרתה "תאונת דרכים שתוצאתה הריגה או פגעה בגוף") וסעיף 62(7) לפקודת ("שכותרתו" עבירות) (וכך ראו סעיף 38 לפקודת בצירוף הtospat הריאונה לה). הדבר מלמדנו, מצד אחד, כי גם תכליות אלה חשובות; אך מן הצד השני عمדת החוקק היא כי כאשר תכליות המשנה עומדות לבدن, ומבליל שינה כל פגעה בערך של עצירה ונסיוון להושיט עזרה - "tag המחייב" של פעולה אנטית' חברתיות זו נמוך בהרבה, בדומה לתקנה 144 לתקנות וסעיף 62(7)

לפקודה. אין דין של מי שמתחמק מחקירות מעורבותו בתאונה כדי מי שהפרק את רעהו לאחריה.

טרם הצגת התוצאה האופרטיבית, ולנוכח ההיבטים הכלליים והעקרוניים שהוזכרו, מצאתי לנכון להסתיע בגישת המשפט העברי כלפי סוגיות שונות שנדרנו לעיל.

ה. המשפט העברי

21. אפנה למשפט העברי ביחס לשולשה נושאים: האחד, הפרשנות הთכליתית. השני, כללי המשפט הפלילי העברי. השלישי - השווין.

הפרשנות התכליתית. צייתי לעיל, במסגרת ניתוח הדיון הישראלי, כי גם בשלב הפרשנות התכליתית אין להזניח את הלשון. כמובן, יש להמשיך ולהתחשב במידה שפה הלשון תומכת בפרשנות התכליתית, ואני להסתפק בכך שהפרשנות המוצעת תעבור את מבחן הלשון, ولو בדוחק, ולאחר מכן - בעת בדיקת הפרשנות התכליתית - להתעלם מן הלשון. צייתי כי נכון להסתיע בנימוקים "חיצוניים" במסגרת ניתוח תכלית החוק, כגון לשון הסעיף, סעיפים אחרים ב"שוכנה" של הסעיף, דברי ההסביר והדינומים בכנסת, פסיקה ועוד. אשר למשפט העברי, ישנה הכרה בפירוש בהתאם לתכלית, ולא רק לפי הלשון, אך הכלל הוא שעל הפרשנות התכליתית להיות מבוססת היטב על הדיון ופרטיו המדוייקים. פרטיה החוק עצם הם בגדר של נושא של המבחן החיצוניים.

הרב יוסף דוב סולובייצ'יק, מגדולי הרבנים במחצית השנייה של המאה העשרים שנפטר בשנת 1993, סבר כי הפרשנות התכליתית הרואה של הדיון - למשל של המצוות - היא זו שנשענת על פרטיה ההלכה עצמה (Emanuel Rackman 1970 (One Man's Judaism); בעברית: עמנואל רקסמן היהדות של יחיד (1988))). כך נהג הרב סולובייצ'יק בפרשנות הדין. דוגמא הרלוונטית לתקופה זו של השנה היא פירוש דיני האבלות ודיני ספירת העומר. הרב סולובייצ'יק סבר שיש ליצור הקבלה בין הדיון החל על ייחד שמתאבל על מות קרוב משפחתו ובין דיני האבלות של העם כולם. ההකלה שאוותה בבקשת הרב סולובייצ'יק לעשותות היא בין תשעה באב ל"שבעה" שישוב האבל; בין "תשעת הימים" שבין ראש חדש באב לתשעה באב, ובין דיני אבלות היחיד בתקופת ה"שלושים"; ובין הדינים החלים בשלושת השבועות שבין י"ז בתמוז ו-ט' באב לדינים שחלים בשנת האבל של היחיד. לתפיסת הרב סולובייצ'יק, המנהגים האחראים חלים גם על ספירת העומר. גישה זו כוללת בתוכה חומרות וקளות בדייני אבלות (ראו למשל הרב יוסף דוב הלוי הרב סולובייצ'יק מן הסערה 64-6 (תשס"ד), בפרק "אבלות ישנה ואבלות חדשה: אבלות היסטורית ואבלות אישית"). דוגמא נוספת לפרשנות התכליתית רלוונטייה להבנת המצוות גם על פי הלשון. לפי הרב סולובייצ'יק לשם הבנת צום יום הכיפורים יש לשים דגש במנונה "צום", ועל הדמיון של מילה זו למילה "צמה" (מחזור מסורת הרב ליום כיפור - Kippur Machzor). שם הנדר "צום" וועל הדמיון של מילה זו למילה "צמה" (מחזור מסורת הרב ליום כיפור - Kippur Machzor (Yom)). שם השכמה מורכבת ממספר גדיילים, כך הצום קשור בין אדם לרעהו ולחברה, תוך יצירת שוויון - כפי שהדבר עולה מדים שונים של יום כיפור. וכך למשל תקיעת השופר בסוףו, שהוא זכר ולוביל ולהסרת המחוויות בין מעמדות (להרבה ראוNil הנדר "יום הכיפורים והשוויון" בתוך פרשת השבוע 25 (אביעד הכהן ומיכאל ויגודה עורכים, התשס"א)). דוגמא שלישית היא הגישה בהלכה לפיה ניתן לקרוא קריית שמע החל משעת הבוקר שבה אדם יכול להבחין בין לבן ותכלת (משנה, ברכות א, ב). לפי הרב סולובייצ'יק הタルת דומה לשמים, ואילו השמים מזכירים את הבורא ואת הדעת האינסופית שמעבר לאדם. הלבן, לעומת זאת, בהיר וברור. וכך נוצר מסר מוסרי לאדם כתוצאה מההלכה.

בהקשר זה תזכיר גישתו של המלומד משה הלברטל, שمدגיש בספריו על הפרשנות במשפט העברי את ההיבטים המוסריים שיש בתחום הפרשני: "ההלים השונות, המתעצבות תוך כדי פרשנות, משקפות עמדות מוסריות שפעלו כשייטים

מכרים בפרשנות... המקום המרכזי שתופס התחום המוסרי בעיצוב ההלכה משתקף במשקל המכريع שיש לו בברירה בין אפשרויות פרשניות שונות או ביצירת פירושים מחודשים" (משה הלברטן מהפכות פרשניות בהתוואות - ערכיהם כשיקולים פרשניים במדרש הילכה 172 (מהד' שנייה, התשס"ד)). דברים אלה אינם סותרים, לדעתי, את הפרשנות העולה מפרט הדיון. המשפט העברי לא נמנע מלקיים כלל על בתחוםים מסוימים, שאף הם רלוונטיים בפרשנות. המשפט העברי אכן מכניס שיקולים ערכיים ומוסריים לתוך ההלכה. יש לזכור כי בשיטת משפט דתית טبعי יותר להורות על שיקולים מוסריים חלק מהדין, ולא כהתנהגות מומלצת אך בלתי מחייבת. דוגמא לכך - הצעוים של "מפני שיבת תקום" ואף "לא תעמוד על דם רער" במובן הרחב - ציווים שאינם מצויים בשיטות הדמוקרטיות כהורות דין, למרות העידוד לבבב את האוכלוסייה המבוגרת ולסייע לזרות. אף יש לזכור כי חכמים פועלים במשפט העברי גם כמחוקקים, במובן זהה שיש להם כוח ליצור תקנות. העיקר לעניינו הוא כי יש לבחון כל תחום בהתאם לכללי הפרשנות שלו, וכי השدة של ערעור זה הוא ההליך הפלילי. דוקא בתחום זה יש התאמה בין כלל על מסוימים במשפט העברי ובמשפט הישראלי. כך נפנה עתה.

22. כליל המשפט הפלילי העברי. במשפט הפלילי העברי מפותח מאוד הכלל לפיו תפקידו העיקרי של בית הדין הוא לזכות ולא לחיב (ראו המהרא"ל מפררג (הרבי יהודה ליואן בן בצלאל, 1512-1609), באර הגולה, באר השנ' ג"ה פרק קמא; רשות הריש (רב שמשון רפא הירש, מגDOI רבבי גרמניה במאה ה-19), פירוש לספר ויקרא כד, יד). בע"פ 7915/15 גדבן נ' מדינת ישראל (9.7.2017) הבאתינו דוגמאות המבतאות כלל זה, למשל בתחום דיני הראיות, הסתיגות מהרשעהפה אחד, ודרכי המשא ומתן בין הדיינים (שם, פסקה 26). אף במשפט הישראלי כלל העל מציג רף גבואה בטרם יורשע נאשם - הוכחת אשמת הנאשם מעבר לספק סביר (סעיף 34ביבא) לחוק העונשין). ראי להבהיר כי תהא זו טעות לחשוב שהגישה של המשפט העברי הפלילי מתמצית בכל פרשנאי אחד וייחיד. תחום משפטי זה אינו חד ממדי, ויש בו שיקולים נוספים ושונים. כך גם במלאת הפרשנות (ראו אביעד הכהן פרשנות תקנות הקהיל במשפט העברי 333 (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה"), האוניברסיטה העברית 2003).

לעוניינו, ולנוכח הדיון דלעיל, אפתח בעקרון החוקיות בדיון הישראלי, שנשען על סעיף 1 לחוק העונשין: "אין עבירה ואין עונש עליה אלא אם כן נקבעו בחוק או על-פיו". נדמה כי יש שני מקורות בסיסיים במשפט העברי שרלוונטיים בהקשר זה. האחד, אין עונשה ללא התראה (תלמוד בבלי, סנהדרין מ, ע"ב). השני הוא "אין עונשין מן הדין" - מכוח קל וחומר כשהעברית אינה מפורשת בתורה (תלמוד בבלי, מכות ה, ע"ב).

אשר לחובת האזהרה, הכלל הוא כי "אפילו היה העובר תלמיד חכם, אין מミיתן ולא מלקין עד שתהיה שם התראה, שלא נתנה התראה בכל מקום אלא להבחן בין שוגג למזיד" (משנה תורה לרמב"ם, הלכות אישורי ביה א, ג). במובן מסוים, זהו כלל מרוחיב: לא רק שהדין צריך להיות כתוב ומפורש עלי ספר, אלא שעל פי המשפט התלמודי - על שני עדים להתריע בפני הנאשם כי הוא עומד לעבור עבריה, גם אם העבירה מוכרת. זהוי דרישת, בין היתר, לוודא של מבצע יש מחשבה פלילית מלאה בזמן ביצוע העבירה. הדרישה להוכיח את המחשבה הפלילית על ידי התראה בזמן אמת אמונה אינה מבטאת את עקרון החוקיות כפי שהוא מובן היום. ברם, יש קשר בין הדברים, וניתן ללמידה זאת מהדוגמה המקרהית של הרצח הראשון בהיסטוריה - רצח הבבלי בידי קין. לפי הסיפור המקראי, לאחר הרצח גוזר בורא עולם את עונשו של קין. האخرון מערער על העונש - "గדול עוני מנשוא" - ולמרבה הפתעה הערעור מתקבל והעונש מומתק (בראשית ד, ח-טו). מתבקשת השאלה מה גורם לשינוי זה. אחת התשובות שהוצעו לכך היא כי אף על פי שקיין ידע במועד ביצוע הרצח על האיסור (וכך הסבירו פרשנים שונים - ראו למשל פירוש רשות הריש לספר בראשית, ב, טז) - הוא לא ידע במדוקיק מהו העונש על רצח; ובכל מקרה לא הפנים עד תום את מהות המעשה - שטרם נעשה קודם לכך (ראו יליקוט עם לוועז (הרבי יעקב כולי, שחי בצרפת לפני כשלוש מאות וחמשים שנה), בראשית א, קפח). בנסיבות אלה לא היה

מקום למצות עם קין את מלא חומרת הדיון, ומכאן החקלה בעונשו. אין למצות את חומרת הדיון מבלתי שהאשם היה מזוהה על כן.

הכל השני הוא אין עונשין מן הדיון, דהיינו מכוח היסק על דרך "קל וחומר". ב מבן זה, קל וחומר הוא היסק שמדובר באופן מובהק סבירה והגיוון, להבדיל מכל פרשנוי מבוסס ועצמאי במשפט העברי. על פי כלל זה, אם התורה מטילה בזכורה מפורשת עונש בגין עבירה מסוימת - לא ניתן להטיל מכוח הוראה זו עונש בגין התנהגות שלא נאסרה, מכוח הטענה שאם ניתן להעניש בגין התנהגות הראשונה, על אחת וכמה וכמה שניית להעניש בגין התנהגות האחרונה והחמורה יותר. יש שרואים בכלל זה ביטוי לעקרון החוקיות במשפט העברי. דבריו השופט זילברג: "אין להשתמש בשיקולי הגיוון, אף לא ב'קל וחומר', כדי לעונש מעשה אשר לא כתוב בתורה... הרעיון העתיק ההוא, לא נס ליחס עוד היום הזה, ועודין הוא חי וקיים בשיטות המשפט הנאוות של זמננו. אין השופט חופשי להשתמש בשיקולי הגיוון שלו, על מנת להפוך לדבר אסור את אשר לא נאשר בפירוש על ידי המחוקק" (ע"פ 53/54 אש"ד נ' הייעוץ המשפטי לממשלה, פ"ד ח 819, 785 (1954). ראו גם חיים כהן ה' כהן המשפט 667-664 (מהד' שנייה, 1999)). וכן עמד על הדברים הרשי'ר הירש: "בידיינו עונשין, אין להטיל עונש המiosoד רק על היקש הגינוי. אנו רואים כאן שהتورה קובעת את עונשם של עדי השקר, אך בהטלת העונש, בית דין אינו רשאי לנוהג אחרת מפשותו של מקרה ואין לו רשות להיסק מסקנות על פי היקש הגינוי - אפילו אם הן נראהות מובנות מאליהן... הלכה זו היא בעל חשבות עלונה לכל מוסד הדעת, שעלו מבוססת כל מערכת בתי הדיון. הלכה זו מכריזה בשער בת רביהם שדין התורה נמסר לבית דין של האדם, ואין להרחיב את מידת חלותו על פי שיקול דעת אנושי... על בתי הדיון לנוהל משפט רק כשלוחיו של ה', ורק עד כמה שמאגע יפי הכוונה שניית להם" (פירוש רשי'ר הירש בספר דברים, יט, יט). המחייב של בית הדיון במשפט הפלילי העברי משליך על המנדט של בית המשפט בשיטה הישראלית. השופט רשאי ואף חייב לפרש את הדיון, לרבות עבירות מהותיות בחוק העונשין. אך אין הוא רשאי ליצור איסורים חדשים ללא עיגון בחוק.

מן האמור עולה כי יש צורך שהעברית והעונש יצינו במדויק בטקסט המשפט. אם אין זה המצב, אין להעניש או לקבוע אחריות.

23. השוויון. אחד הטעמים של עקרון החוקיות בישראל הוא שמירה על השוויון. כלל השוויון במקורה זה נועד לוודא שאין אמות מידה שונות בקביעת אחראיות או עונשה בפליליים. אף המשפט העברי דוגל בשוויון במשפט: "תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגור אתכם" (במדבר טו, טז). הפסוק משווה בין חלקי האוכלוסייה השונים, לרבות הגור, וזאת בזכותם ובמעמד (פירוש הרשי'ר הירש שם). ב מבן הרחב יותר, מעניין היה להשוות בין התפיסה החוקתית של השוויון במשפט הכללי ובמשפט העברי. במשפט הכללי השוויון משקף, במובנו המסורתית והחוקית בימינו, את "הנוסחה האリストוטלינית", שלפיה יש להעניק יחס שווה לשווים ויחס שונה לשוניים במידה פרופורציונלית לשוני בינם" (דנג'ץ 4191/97 רקנט נ' בית הדיון הארץ לעובדה, פ"ד נד(5) 330, 345-344 (2000)). המשפט העברי, לעומת זאת, שואף לשוויון שמדגיש לאו דווקא את המצב המשפטי כשלעצמם, אלא את הצורך להגן על החלוש, לרבות פגעה ברגשותיו.

כך לגבי סדרי משפט, והשוויון מעמד בעלי הדיון בהיבטים שונים וביחסו של השופט כלפייהם: "אי זהו צדק המשפט? זו השווייה שנייה בעלי דין [...]. שני בעלי דין, שהוא אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזווין, אומר למכובד או הלבישו כמותך עד שתתdon עמו או לבוש כמותו עד שתתהי שווין. אחר כך תעמדו בדיון. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים. ואם רצוי בית דין להוציא את שניהם, מושיבון, ולא ישב אחד למעלה ואחד למטה אלא זה בצד זה" (רמב"ם, משנה תורה, הלכות סנהדרין כא, א-ג).

(בניסוחים שונים) 36 פעמים, כמו גם הצביעו לנוגה בו בשווין כפי שצוטט לעיל. כך לגבי האישה מבחןה חברתיות. המשנה האחונה במסכת תענית מספרת כי בעת שהיה "בנות ירושלים" מחששות זיגוג ביום מיחדים - יום כיפור וט' באב - הוא "ויצאות בכליהם לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו". בחירות בני ובנות הזוג בגברים שאולין, שאינם מאפשרים לדעת מה מעמדו הכלכלי של הלובש, יוצרת מעין שווין מעמידי. כך לגבי העני. רביע עקיבא קבע כי גובה הפיזי בנזקון, בעילת בושת, אינם מושפע מממעמדו הכלכלי של הנזוק: "אפילו עניים שבישראל, רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב" (משנה, בבא קמא ח, ו). מענין כי דבריו של רביע עקיבא התייחסו לכלל הקובע את גובה הפיזי - "הכל לפי כבודו", וכך שמספר הרב ליכטנשטיין, שעמד בראש ישיבת הר עצין שבאלון שבות, על גישת חותנו הרב סולובייצ'יק: "...הרב יוסף דב סולובייצ'יק אמר לי פעם שבהרבה מקרים בהם הוא בא לפוסק, הגורם הבסיסי בעל המשקל הרב ביותר המנחה אותו הוא השיקול של 'כבד הבריות'. אמן, כשהוא בא לנשח את הפסק ולהעלותו על הכתב הוא נטלה בגורמים אחרים. ואני משער, שתופעה זו אינה קיימת רק אצלו, אלא אצל פוסקים אחרים" (הרבי אהרון ליכטנשטיין "כבד הבריות" מחננים, תשנ"ג). וראו גם מאמרו המקיף של ד"ר יעקב בלידשטיין "כבד הבריות" שננתן המשפט העברי טי 127 (התשמ"ב-התשמ"ג).

דוגמה אחרת, שקשורה למשפט הפלילי, לקחה מדיני הענישה. בתלמוד הבבלי נדון אופן ביצוע עונשו של הנדון למוות. הכלל בכגן דא הוא כי יש לבחור באופן הביצוע שמסב לנאים כמה שפחות צער, כאב או בזין, וזאת על יסוד הצביעו "ואהבת לרעך כמוך" (בבא קמא נא, ע"א; סנהדרין מה, ע"א). הדיון דורש שוויון בין המ眚 - לנאים שבירה חמורה. שם שהמעניש היה חפץ במתנה קלה יותר, כך עליו לנוגה בגענש. הנה, השוויון נכנס בשיקול המדיניות. כאמור, מדוגמאות אלה עולה כי במשפט העברי החקתי יש רצון לא רק לשמור על שוויון פורמלי, אלא גם על שוויון עם רגשות יתר למי עשוי להפגע בשל ממעמדו בחברה.

לאחר הצגת ניתוח של המקרה שהובא לעיל והכללים של המשפט העברי, יש להציג את התוצאה הסופית בענייננו.

ו. התוצאה האופרטיבית

24. המסקנה היא כי אין לפרש את סעיף 64א לפકודה כמיטיל חובה עצמאית לשף פעולה עם חוקרי המשטרה. נזכיר כי לפי קביעת בית המשפט המחויזי, המערער עצר קרוב ככל האפשר למקום התאונה, עמד על תוצאותיה, ושהה בזירה דקוט לא מעטות בעת שכבר פעלו בה כוחות הצלחה ובתחום מסוימים שונים. לא נטען כי הייתה עזרה כלשהי שהיא יכול להושיט לנפגעת בשלב שבו עזב את הזירה. הבסיס היחיד להרשעה בעבירה ההפקירה הוא עזיבת הזירה לפני דיווח לחוקרי המשטרה על המעורבות בתאונה. ברם, סעיף 64א אינו מטיל על נהג חובה עצמאית לשף פעולה עם חוקרי המשטרה. אציע אפוא לחבריו לזכות את המערער מעבירה זו.

בד בבד, העובדות שבהן הורשע המערער מגלוות את אשמו בעבירה לפי סעיפים שונים של תקנה 144 לתקנות התעבורה. במועד ביצוע העבירה קבעה תקנה זו, בין היתר (בשנת 2019 נערך תיקון שאינו רלוונטי לעניינו), ונוגע לאמצעי הזיהוי שעל נהג המעורב בתאונה להציג:

"144. (א) נהוג רכב המעורב בתאונה שכחוצהה ממנו נגدم או נפגע, יפעל לפי הוראות אלה:

(1) יעוצר מיד את הרכב במקום התאונה או קרוב אליו ככל האפשר, ולא יזקנו למקום אלא אם יש הכרח להשתמש ברכב לצורך ביצוע האמור בפסקה (2) או אם שוטר הרשה את הדבר;

(2) בהתאם לנسبות המקרה ומקום התאונה, ניתן לכל אדם שנפגע כתוצאה עזרה מתאימה ובמיוחד -

(א) יdag למניעת כל נזק נוסף לנפגע;

(ב) ניתן לנפגע עזרה ראשונה שביכלהו להגיש על פי הנסיבות;

(ג) יזעיק למקום התאונה את שירותי ההצלה הממצועים על פי נסיבות המקרה ובין השאר, אמבולנס, משטרה ומכבי אש;

(ד) ימתין ליד הנפגע עד להגעת שירות ההצלה הממצועים;

(ה) במקום שאין אפשרות לפנות את הנפגע באmbolans יdag להעברתו ברכב מתאים אחר לתחנת עזרה ראשונה, בית חולים או לרופא.

(3) ימסור לשוטר, או לאדם שנפגע או לנוהג הרכב המעורב באותה תאונה, או לכל נוסע או אדם שהיה בחברתו של הנפגע, את שמו ומענו, את מספר רישוי הנהיגה ומספר הרישום של הרכב שהוא נוהג בו ושם בעליו ומענו, יציג לפיו דרישתם את רישוי הנהיגה, רשיון הרכב או תעודה הביטוח ואת תעודה זהה שלו אם היא נמצאת ברשותו וירשה להעתיק כל פרט הרשום בהם.

[...]

(ב) לא יוזד אדם הרכב המעורב בתאונה כאמור בתקנת משנה (א), אלא אם הרשו שוטר לעשות כן, או אם יש הכרה לכך לצורך הגשת עזרה למעורבים בתאונה זו" (ההדגשות נוספת).

המעערר פועל בניגוד לחלק שהודגש מתוך היציטוט - תקנות 144(א)(1), 144(א)(3) ו-144(ב) - בכך שנסע ממוקם התאונה (ולכן "הציג הרכב המעורב בתאונה") ללא רשות של שוטר לעשות כן, ובכך שלא מסר לאף גורם בזירת התאונה את פרטיו. מבחינת סדר הדין, סעיף 216 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 מאפשר להרשיע מעערר בעבירה שונה מזו שבה הורשע בערכאה הקודמת. זאת בכפוף לכך שש"נינתה לנאשם הزادנות סבירה להטగון" וכן ש"לא יוטל עליו עונש חמור מזה שאפשר היה להטיל עליו אילו הוכחו העובדות כפי שנטענו בכתב האישום", כלשון הסעיף. כאן קיבל המעערר הزادנות סבירה להטగון מפני הרשעה בתקנה 144. הוא אף התייחס אליה בהרחבה בעיקרי הטיעון מטעמו (לפחות לתקנה 144(א)(3)), וטען כי עבירה זו היא שרלוונטייה, אם כבר, לעניינינו, ולא עבירה ההפקה אחרת פגעה. בנוסף לכך מדובר בעבירה קלה מזו שבה הורשע המעערר, ואין ספק כי הרשעה בה תחת הרשעה בעבירות הפקה אמורה להוביל לעונש קל יותר מזה שהוטל על המעערר בגין הרשעתו בהפקה לאחר פגעה. מקרה זה מתאים לפחות בסמכות הקבועה בסעיף 216 לחוק סדר הדין הפלילי בדבר הרשעה בעבירה אחרת.

כפי שנאמר בפתח הדברים, אין מקום להתערב במקרים העובדים שנקבעו בהליך קמא, לרבות הממצאים בדבר התנהגותו של המעערר והיסודות הנפשי שנלווה למשעי. בנסיבות אלה ניתן לקבוע במידה הדרושה כי נתקיימו במעערר כל יסודות העבירה ביחס לסעיפי תקנה 144 שצוטטו והודגו - עזיבת מקום התאונה ללא רשות של שוטר ומבליל שמסר לאף גורם בזירת התאונה את פרטיו. אף אין מקום לקבל את הערעור נגד הרשעה בעבירות של שיבוש מהלכי משפט והשמדת ראייה. בית המשפט המחויז ניתח בהרחבה את חומר הראיות הנוגע לאיורים שהתרחשו לאחר שהמעערר עזב

את זורת התאונה, לרבות התייחסות ליסוד הנפשי, וኒמק היטב את מסקנותיו. המערער לא הציג כל טעם להתעורר באלה. מעשו מלמידים, מעבר לספק סביר, כי התכוון להעלים את הריאות ולשבש את החוקה, במוגמה להקטין את ההסתברות לכך שתוטל עליו אחירות בגין התאונה שבה היה מעורב. יובהר כי המערער לא התייחס לקשר שבין שתי העברות הנוספות שבהן הורשע בנסיבות העניין, ולפיכך אין מקום להידרש לסוגיה בשלב זה.

אשר לענישה. המערער הסתיג מהעונש שנגזר עליו, אך הצדדים לא הציגו טיעון סדור בדבר העונש הרاءו, היה ויזוכה המערער מעבירות הפקירה ווירושע תחתיה - לצד העבירות של שיבוש מהלכי משפט והשמדת ראייה - בעבירה לפי תקנה 144. נוכח זאת, ובנסיבות המיחוזת של תיק זה, סבורני כי יש לאפשר הצדדים לטעון לענין העונש קודם לגזירתו מחדש. ברגע דא אין יתרון לערכאת העורעור בשלב זה של הדיון, ורק כי העונש יגזר בערכאה הראשונה. הייתה מציע אפוא כי התקיק יוחזר לערכאה קמא לשם שימוש טיעונים לעונש ומתן גזר דין חדש.

25. סוף דבר, יצא לחרבי כי קיבל את העורעור על הכרעת הדיון, כך שהמעערער יזכה מהעבירה של הפקירה אחרי פגיעה לפי סעיף 64(ג) לפקודת התעבורה, ותחת זאת ירושע בעבירה לפי תקנה 144 לתקנות התעבורה (סעיפים (א)(1), (א)(3) ו-(ב)); כי נדחה את העורעור על ההרשעה בעבירות של שיבוש מהלכי משפט והשמדת ראייה; וכי התקיק יוחזר לבית המשפט המחויז, על מנת לשמעו את טיעוני הצדדים לעונש ומתן גזר דין חדש. בשלב זה ימשיך עיקוב הביצוע שנית ביחס לעונש המאסר שהוטל על המערער בהליך קמא. עונש הפסילה שהוטל על המערער לא עוכב. בנסיבות העניין, בית המשפט המחויז מתבקש לחת עדיפות לשימוש הטיעון בענין העונש ולגזרת הדיון מחדש.

המשנה לנשיאה (בדימום)

השופט (בדימום) ג' קרא:

מסכים אני עם חוות דעתו המקיפה והמנומקת של חברי המשנה לנשיאה בדיםם השופט נ' הנדל - הן עם תוצאתו והן עם הנמקותיו. כמו חברי, גם אני סבור כי בשלה העת "להעמיד פסיקה על מכונה" ולקבוע כי בבסיס עבירות הפקירה לאחר פגיעה (להלן: עבירות הפקירה) תכליות אחת ויחידה - מתן עזרה מידית ככל האפשר לנפגע התאונה (להלן: תכליות העזרה). יחד עם זאת, ברצוני להעיר העירה אחת.

1. עבירות הפקירה מטילה "חובת הצלחה" על כל אדם שהוא מעורב בתאונת דרכים לסייע לנפגע התאונה. מקורה של חובת הצלחה אינה בזכות קורלטיבית של נפגע התאונה (השוו: A.J.E. Penner, *We All Make Mistakes: Duty of Virtue Theory of Restitutionary Liability for Mistaken Payments*, 81(2) Modern L. Rev. 299-230 (2018)), אלא במוסר, שקיביל ביטוי משפטי בדיון ("ע"פ 5000/08 סומר נ' מדינת ישראל, פסקה 10 (22.3.2009) ("[עבירות הפקירה] נועדה לעגן במשפט את החובה המוסרית הchallenge על אדם המעורב באירוע פוגעני לסייע לו/zoltuto שנפגע, לדאוג לשלוומו ולהציג את חייו. חובה מוסרית זו קיבלה לבוש משפטי מחייב במסגרת חוק..."); ע"פ 9628/09 שרעבי נ' מדינת ישראל (1.3.2012), פסקה 13 לפסק דין של השופט (כתוארו אז) ח' מלצר (להלן: עניין שרעבי) ("חשיבות העיר כי לעבירות הפקירה שורשים בתורת-המוסר, מהם היא יונקת..."); ע"פ 2247/09 ימינו נ' מדינת ישראל, פ"ד סד(2) 691, 666 (2011) ("חובה מוסרית מן המעלה הראשונה היא לבוא ולסייע לאדם פצוע

החוק לעזרה)).

2. עבירות ההפקרת גוררת בחובה סנקציה חמורה ביותר הנעה בין 3 שנים מאסר לבין 14 שנים מאסר בפועל (סעיף 64א(א-ג) לפקודה). הסיבה לכך נועצתו ברצוינו של המחוקק להתמודד עם המקרים "שבהם מופקרים לנפשם נפגעי תאונות דרכים... שاذ גדול הפיטוי העומד בפני הנגה שגרם לתאונת להימלט... במקרים אלה נתונים חיו של הנפגע בסכנת מוות...". דברי הסבר להצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 3, התשכ"ד-1964, ה"ח 290, 295). זאת, על ידי "קביעת עונש חמור ביותר, כדי להרטיע עבריניים בכוח, להעמידם על חומרת העבירה ולהגבר את המערכת נגד תאונות דרכים" (שם). משכך, עם הזמן המשפט הרחיב את עבירת ההפקרה והחיל את חובת ההוצאה על כלל הנוסעים ברכב המעורב בתאונת (סעיף 2 לחוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 101), התשע"ב-2011; סעיף 64א לפקודה).

3. יחד עם זאת, יש להזהר מפני הרחבת עבירות פליליות בכלל, ובעירית ההפקרת בפרט, יתר על המידה. כל עבירה נושאת בגיןה "tag מחיר" המשקף את חומרת הפגיעה המוסרי-חברתית של ביצועה. "tag מחיר" זה הינו הסנקציה בגין ביצוע העבירה והתיג המוסרי-חברתית שנצמד אליה. "tag מחיר" של עבירות ההפקרת גבוהה פי כמה מ"tag המחיר" של יתר העבירות המתיחסות למקרים של "פצע וברח", וביניהם האיסור על היזת רכב לאחר תאונה והחובה להזדהות מול גורמי האכיפה (להלן: עבירות פצע וברח). זאת, הן לעניין הסנקציה (השו בין סעיפים 64א(א-ג) לבין סעיפים 38, 62(7), 63 לפקודת ביצירוף התוספת הראושנה לה ותקנה 144 לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961) והן לעניין התיג המוסרי-חברתית. משמעות הדבר היא כי יש לצמצם את השימוש בעבירות ההפקרת לאותם מקרים בהם דבק פסול מוסרי-חברתית חמור בהתנגדותו של אדם המעורב בתאונת - מקרים בהם המעורב בתאונת אינו מגיש עזרה לנפגע התאונת כנדרש לפי סעיף 64א(ה) לפקודה. אכן, גם עבירות "פצע וברח" כרוכות בפסקול מוסרי-חברתית. עזיבת מקום התאונת ואי-הזהדות עשויה לפגוע ביכולת של גורמי האכיפה לבצע חקירה יסודית ולמנוע עשיית צדק לנפגע התאונת ולקרובי משפחתו. אך פסל מוסרי-חברתית זה אינו שකול לפסקול המוסרי-חברתית שבהפקרת אדם ללא הושטת עזרה. משמעות הדבר - ככל שתכליית העזרה מתגשמת במלואה, אין מקום להרשות אדם אשר היה מעורב בתאונת בעבירות ההפקרת.

4. עדמה זו אף מתישבת עם פסיקה קודמת. המקירה היחיד, למייטב ידיעתי, הדומה לענייננו, שבו אדם עמד בתכליית העזרה אך נמלט מזרית התאונת לאחר מכן, בית משפט זה זיכה אותו מעבירות ההפקרת (ראו: רע"פ 8/98 3306/98 חנעמי נ' מדינת ישראל (14.10.1998)). על אף שבפסק הדין בית משפט זה לא תיחס לתוכליות המשנה, יש בו, ובחלתו על ידי ערכאות נמוכות יותר (ע"פ 2163/07 סעת נ' מדינת ישראל, פסקה 2 (17.10.2007); ת"פ (מחוזי ח') 14-07-07 36777 מדינת ישראל נ' טרוק (27.3.2017) ת"פ (מחוזי י-ט) 14227-01-11 מדינת ישראל נ' רבינוביץ (4.1.2012)), כדי לחזק את העמדה כי תכליית העזרה - לחוד, ותוכליות המשנה - לחוד.

5. הרחבת עבירות ההפקרת פוגעת בערך האקספרסי שלה ואף עשויה לפגוע בתכליית העזרה. הרחבבה פוגעת בערך האקספרסי של עבירות ההפקרת בכך שהיא מטשטשת את הבדיקה בין לעניין עבירות שמידת חומרתן מוחותה. כפועל יוצא, מטשטשת הבדיקה בין התיג המוסרי-חברתית השילולי של עבירות ההפקרת לבין התיג המוסרי-חברתית השילולי של עבירות "פצע וברח". היא פוגעת בתכליית העזרה בכך שהיא פוגעת בתמריצים של אדם להגיש עזרה לנפגע. זאת, משום שהרחبات העבירה פוגעת בהרtauת השולית: מצטמצמת הבדיקה בין "tag מחיר" שנצמד לפעולה חמורה - הפקרת אדם מבלי להגיש עזרה - לבין "tag מחיר" שנצמד לפועלה חמורה פחות - הגשת עזרה ונטיישת זירת התאונת לאחר מכן. על כן נאמר:

If the offender will be executed for a minor assault and for a murder, there is no marginal" deterrence to murder. If the thief has his hand cut off for taking five dollars, he had just as well take \$5,000." (George J. Stigler, *The Optimum Enforcement of Laws*, 78 J. Pol. Econ. 526, 527 (1970)).

6. ההכרה בתכילת העזרה בטור התכליות העיקריות והיחידה של עבירות ההפקרה יוצרת מערך תמരיצים אשר משרות אותה. הכרה זו מקדמת את תכילת העזרה בכך שהיא מאפשרת למעורב בתאונה "מרחיב נסיגה" מאחריות, ובכך מונעת את הפגיעה בתמരץ שלו להימלט מבלי להגיש עזרה לנפגע התאונה. זאת, בעוד שקיימים הסדרים אחרים שנועדו להרתיע אדם המעורב בתאונה מלעוזוב את זירת התאונה. הסדרים אלו קובעים "tag machir" נמוך יותר מאשר "tag mahir" הקבוע לעבירות ההפקרה. בכך, הם נותנים ביטוי לעליונות תכילת העזרה בכלל ההסדרים הנוגעים לעבירות "פצע וברחת". لكن, לעומת העמדה שהובעה בעניין שרعي (ראו פסקאות 12-17), אין סבור כי תכליות המשנה משרות את תכילת העזרה. משכך, אין סבור כי ראוי להרשיע אדם בעבירות ההפקרה כאשר אותו אדם הגשים את תכילת העזרה שבUBE של ההפקרה.

ש | פ | ט (בדיקות)

השופט ע' ברן:

אני מצטרפת לחוויות דעתו של חברי המשנה לנשיאה בדים השופט ניל הנדל, בדרך הילoco ותוצאה שאליה הגיע.

בתאונה קטלנית שאירעה בכיביש 6 ביום 1.3.2016 נהרגה הילוה מיכלי נחמן ז"ל למרבה הצער, כתוצאה מפגיעה רכבי של המערער בה. המערער לא הוושם בגרימת מוותה. גם אין חולק כי המערער עצר במקום התאונה וכי בנסיבות המקירה אין טענה כלפי כי לא פעל כנדרש בכל הנוגע לחובה לעמוד על תוכאות התאונה ולהזעיק עזרה שכן התכילת שבבסיס עבירה ההפקרה לאחר פגיעה (סעיף 64א לפקודת התעבורה).

UBE של ההפקרה היא עבירה התנהגותית. היא נועדה להטמע מסר הרתעתי ולשרש תופעה מכוערת של פגעה והפקרת הנפגע, תוך שימוש דgesch על ערך קדושת חי' האדם ושלמות גופו (ראו סעיף 12 לחוויות דעתו ב-ע"פ 1964/20 אספה נ' מדינת ישראל והאסמכתאות שם (12.8.2020)). מדובר בחובה מוסרית מהמדרגה הראשונה ובהתאם הענישה המחייבת שלצדUBE של ההפקרה.

למערער לא יהוסה הפרה של חובה זו. אף על פי כן הוועמד לדין והורשע בעבירות ההפקרה, אך מן הטעם שעזב את המקום ללא שהזדהה בפני חוקרי המשטרה שהגיעו לזירת התאונה ולא ידע אותם כי הוא זה שנרג ברכב הפוגע. אלא שלא נמצא כל עוגן בלשוןUBE של ההפקרה שבסעיף 64א לפקודת, לחובה עצמאית של נאשם לידע את גופי החקירה בדבר פרטי התאונה ומעורבותו בה - לא בלשון ההוראה, לא בדברי ההסביר לה ולא בתכילת שביבודה כי שהיטיב לבאר השופט הנדל. לא ניתן לקרוא לטור העבירה כנוסחה את שאין בה. כך לפי כללי הפרשנות הידועים,

ולדברים נודע משנה תוקף משעה שמדובר בדיון הפלילי ולא ב כדי חוק העונשין המונה מאות סעיפים פתוח באמירה כי "אין עבירה ואינו עונש עליה אלא אם כן נקבעו בחוק או על-פיו" (סעיף 1 לחוק). ככל שתכלית הושטת העזרה והצלחה מתממשת, לא מתקיימת אפוא עבירה של הפקרה.

יודגש, כי אין בכלל האמור מעלה כדי להזכיר מן החובות המוגנות בתקנה 144 לתקנות התעבורה שאוthon הפר המערער - עזיבת דירת התאונה ללא שקיביל רשות משוטר לעשות כן ובלא שמסר לאף גורם במקום את פרטיו. אך בדרגת חומרתן חובות אלה אין מגיעות לכדי חומרת עבירות ההפקרה והענישה שבצדיה, כפי שביאר חביר השופט ג'ורג קרא. על אלה שומה על המערער ליתן את הדין והוא יורשע בביבוצען תחת עבירות ההפקרה שממנה הוא יזכה. זאת נוספת על העבירות של שיבוש מהלכי משפט והשמדת ראייה שבביבוצען הורשע, ובונגע אליהו הערעור יזכה.

שׁוֹפְט

אשר על כן, הוחלט כאמור בפסק דיןו של המשנה לנשיאה (בדימוס) נ' הנDEL.

ניתן היום, כ"ב בתמוז התשפ"ב (21.7.2022).

שׁוֹפְט

שׁוֹפְט

המשנה לנשיאה (בדימוס)